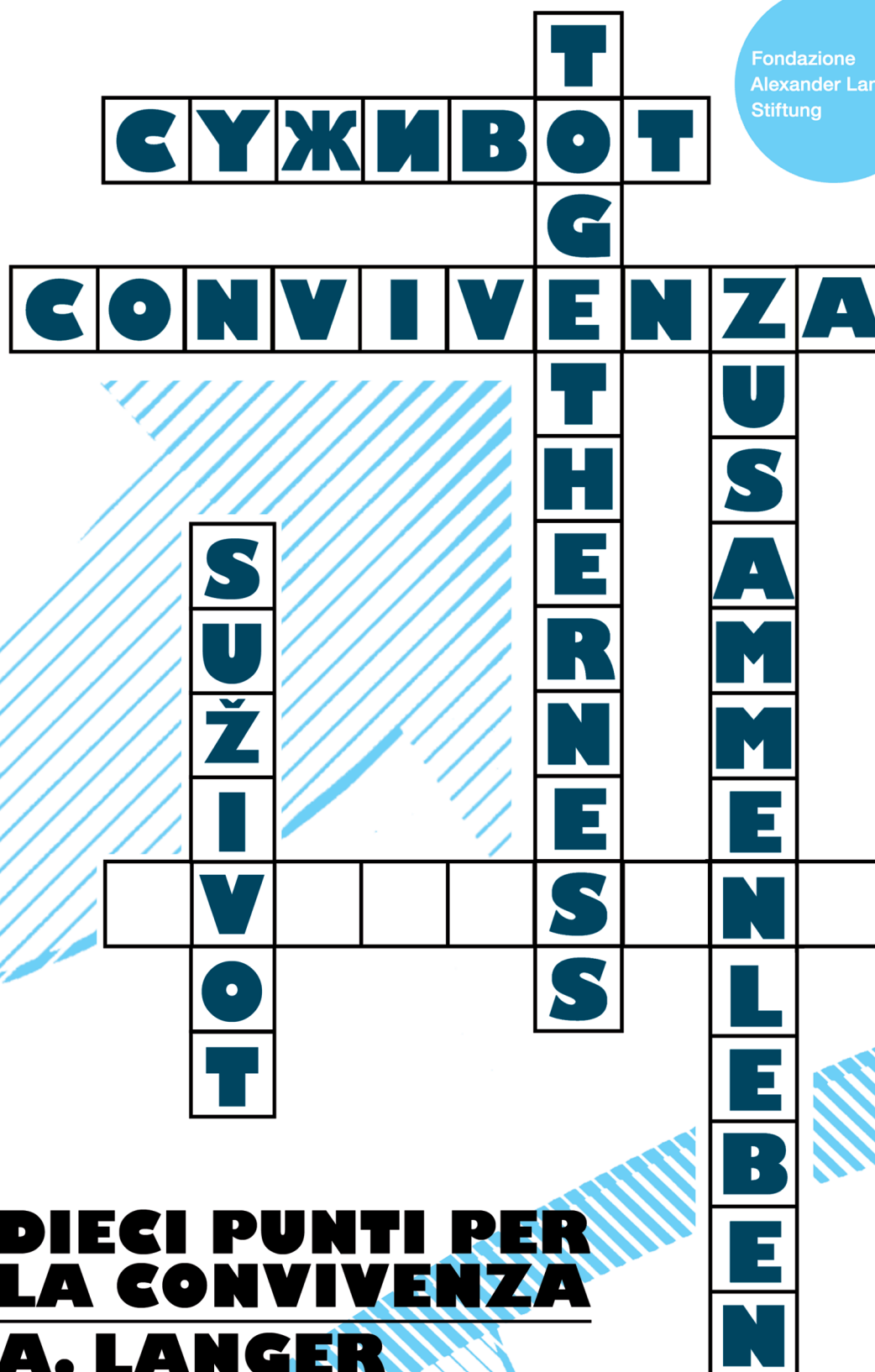

Fondazione
Alexander Langer
Stiftung

**DIECI PUNTI PER
LA CONVIVENZA**
A. LANGER

Info: Fondazione Alexander Langer Stiftung
Progetto / *Project Adopt Srebrenica*

via Bottai 5 Bindergasse
39100 Bolzano - Bozen
tel / fax +39 0471977691
adoptsrebrenica@alexanderlanger.it
www.alexanderlanger.org

Grafica di copertina: 5^aE Liceo E. Torricelli - BZ

Realizzazione e layout: Tastygrafia
tastygrafia@gmail.com

Stampa: Galeati srl (Imola)

Con il contributo della Presidenza della Provincia di Bolzano,
Ufficio Affari di Gabinetto
*Mit der Unterstützung des Präsidium der Südtiroler Landesregierung,
Amt für Kabinettsangelegenheiten*

AUTONOME PROVINZ
BOZEN - SÜDTIROL

PROVINCIA AUTONOMA
DI BOLZANO - ALTO ADIGE

Alexander Langer

Suživot
Суживот
Convivenza
Zusammenleben
Togetherness

Si ringraziano Liliana Radmanovic, per la traduzione, Andrea Rizza e Tuzlanska Amica, TZ (BiH), per la collaborazione.

©2015 Una Città Soc. Coop.
sede legale: via Tartagni, 4
redazione: via Duca Valentino, 11
47121 Forlì (I)
e.mail: unacitta@unacitta.org
www.unacitta.it

Uvod

Vrlo često me pitaju koja sam iskustva ili sugestije izvukao iz kombinacije između mog iskustva komunikacije, konflikata i interkulturalnog zajedničkog življenja u Južnom Tirolu (aktivnost koja je označila i na neki način obilježila čitav tok mog života) i mog skorijeg iskustva u evropskom parlamentu, odnosno mog iskustva u evropskim pokretima za mir i solidarnost...

Tako sam došao na ideju da pokušam sastaviti “deset tačaka” u prilog zajedničkog življenja koje sam zatim u više navrata predstavio, vodio diskusije i produbljavao i istančao.

Svjestan sam da sažimanjem u malo teksta – pa čak i apstraktnog, tj. koji se ne odnosi na jednu jedinu situaciju, već se radi o velikom broju osvrta određene situacije interetničkog kontakta ili konflikata (ili interkulturalnog, interreligioznog, interracialnog i dr.) – može dovesti do rizika generaliziranja. Ali, istovremeno sam uvjeren da je već došlo vrijeme da se bavimo ne samo definicijom “etničkih prava” (ili nacionalnih, religioznih...), već je potrebno da svoju aktivnost usmjerimo ka traženju kriterijuma za izgradnju jednog multikulturalnog uređenja zajedničkog življenja, koji, naravno neće moći biti zamišljeno kao zbirka pravnih normi, već treba da sadrži u sebi prije svega vrijednosti i praksu uzajamne tolerancije, međusobnog upoznavanja i međusobnog posjećivanja.

Nadam se da će ovih mojih skromnih deset tačaka moći pružiti podsticaj i elemente u tom smjeru.

Alexander Langer
27.03.1995

Alexander Langer za zajednički, multietnički život

1 ZAJEDNIČKO POSTOJANJE SVE VEĆEG BROJA RAZLIČITIH
ETNIČKIH GRUPA POSTAT ĆE UOBIČAJENO STANJE I SVE MANJE IZUZETAK;
ALTERNATIVA JE MEĐUETNIČKA ZATVORENOST ILI ZAJEDNIČKO ŽIVLJENJE.

Situacije postojanja zajednica različitih govornih, kulturnih, religioznih i nacionalnih grupa na istom prostoru, postat će sve učestalije, pogotovo u gradovima. To i nije neka novost. I u starim srednjovjekovnim gradovima postojale su afričke, grčke, armenske, jevrejske, poljske, njemačke, španske četvrti...

Multietnički, multikulturalni, multijezični, multinacionalni suživot... pripada, dakle, i sve će više pripadati normalnom stanju, nikako izuzetku. To međutim ne znači da će se do te normalnosti doći bez poteškoća, naprotiv. Različitost, nepoznato, stranac, sve to komplikuje život, može biti izvor straha, može postati predmetom nepovjerenja i mržnje, može postati izvorom rivalstva, koje može dovesti do ekstremne situacije u kojoj "tvoja smrt" znači "moj život". To potvrđuje i iskustvo onih koji se sele iz jedne u drugu dolinu iste regije i koji se, dakle, moraju ponovo prilagođavati i istovremeno iziskivati poštovanje i prilagođavanje. Sve veća kretanja i sve veće migracije koje nam moderan život donosi sa sobom, neizbježno povećava postotak međuetničke i međukulturalne isprepletenosti u svim dijelovima svijeta. Možda, po prvi put u historiji svijeta, možemo svjesno odabrati da se suočimo i na miran način riješimo premještanje tako velikog broja ljudi, zajednica, naroda, iako je obično uzrok tom seljenju nasilje (siromaštvo, bijeda, izrabljivanje, uništena životna sredina, ratovi, progoni). Ali retorika i izjave dobre volje nisu dovoljne: Ako se zaista želi izgraditi zajedničko življenje između različitih ljudi na istom prostoru, potrebno je razviti kompleksnu umjetnost zajedničkog življenja. S druge strane, postaje sve očiglednije da pokušaji koji se temelje na potvrdi etničkih ili sličnih prava – npr. nacionalnih, religioznih, plemenskih, "rasnih" – kojima je cilj stvaranje etničke države, etničke secesije, etničkog čišćenja, nacionalne homogenizacije i slično, vode ka konfliktima i ratovima nepredvidljivih razmjera. Alternativa između etničke zatvorenosti (pa čak i kada je ista motivisana samoodbranom) i multietničkog suživota, predstavlja pravo ključno pitanje u etničkoj problematici današnjice. Bilo da se radi o potlačenim ili manjinskim etničkim grupama, o starijoj ili novijoj emigraciji, religioznim manjinama, nacionalnim buđenjima ili da se radi o međuetničkim, međureligijskim, međukulturalnim konfliktima (sukobljavanjima).

Multietničko zajedničko življenje može se poimati i doživjeti kao obogaćivanje i dodatna mogućnost, za razliku od doživljavanja istog kao kazne: u tu svrhu nisu potrebni govori i pridike protiv rasne netrpeljivosti, intolerancije i ksenofobije, već pozitivno iskustvo i pozitivni projekti te kultura zajedničkog življenja.

2 IDENTITET I ZAJEDNIČKO ŽIVLJENJE: NIKAD JEDNO BEZ DRUGOG (NEDJELJIVI SU); NI PRISILNO UKLJUČIVANJE, ALI NI PRISILNO ISKLJUČIVANJE.

“Što se jasnije razdvojimo, bolje ćemo se razumijeti”; u današnje vrijeme postoji tendencija da se problemima zajedničkog multietničkog življenja, pristupi putem čistog razdvajanja. Nisu brojni oni koji se slažu sa idejom “melting potsa (razdvajanje)” npr. SAD-a, već su prisutni sve bezbrojniji protesti vezani za ideju više ili manje prisilne asimilacije. Istovremeno se sve više susrećemo sa raznim pokretima za jednakost, protiv etničke izoliranosti i diskriminacije te pokrete koji se bore za ista prava.

Do sada nisu dale pozitivne rezultate niti politika prisilnog uključivanja (asimilacija, zabrana korištenja vlastitog jezika, religije i sl.) niti politika prisilnog isključivanja (marginalizacija, getoizacija, protjerivanje, uništenje.).

Moramo dozvoliti što veću mogućnost individualnih i kolektivnih izbora, prihvatanjem i pružanjem prilika za “etničku” prisnost (biti među svojim) kao i za interetničke susrete i suradnju. Garancija očuvanja identiteta s jedne strane, te ravnopravnost i participacija s druge strane, nedjeljivi su i moraju se međusobno dopunjavati. To naravno, ne zahtjeva samo javne propise i pravila, već je potrebno da se pogotovo zainteresirane zajednice orijentišu ka toj opciji zajedničkog življenja.

3 UPOZNAVATI SE, MEĐUSOBNO RAZGOVARATI, INFORMISATI SE, ZAJEDNIČKI DJELOVATI: “ŠTO VIŠE BUDEMO RADILI JEDNI UZ DRUGE, BOLJE ĆEMO SE RAZUMIJETI”.

Zajedničko življenje pruža, ali i iziskuje mnoge mogućnosti međusobnog upoznavanja. Kako bi do međusobnog upoznavanja došlo bez marginalizacije i na ravnopravan način, potrebno je razviti što je moguće veći nivo međusobnog upoznavanja. Slogan “Što više budemo radili jedni uz druge, bolje ćemo se razumijeti”, mogao bi da se postavi kao antiteza gore navedenom sloganu separatizma.

Naučiti upoznavati jezik, historiju, kulturu, običaje, predrasude, stereotipe i strahove različitih zajednica koje zajedno žive, jedan je od bitnih koraka u

izgradnji interetničkih relacija (odnosa). Presudnu ulogu u tom smislu mogu imati zajednički izvori informacija (novine, međukulturalne i više-jezične radio emisije i sl.), trenuci zajedničkog učenja ili zabave, međusobna, makar prigodna posjećivanja, mogućnost učestvovanja- makar samo u izuzetnim slučajevima, u “unutrašnjim” događanjima etničke zajednice koja nije tvoja (slavlja, rituali i sl.), pa čak i obični pozivi na ručak ili večeru. Zajednički udžbenici historije, zajednička proslava javnih događaja, možda čak i trenuci zajedničke molitve i meditacije, mogu biti od pomoći u izbjegavanju rizika učvršćivanja etnocentričke (nacionalističke) vizije do te mjere da postanu prirodnima i očekivanima.

4 ETNIČKO, MOŽEMO ČAK I PRIHVATITI, ALI NIKAKO U SAMO JEDNOJ DIMENZIJI: ČOVJEKOVA SREDINA, SPOL, DRUŠTVENI POLOŽAJ I MNOGI DRUGI ZAJEDNIČKI NAZIVI.

Ponekad, organizovanost različitih etničkih zajednica na etničkoj bazi, imaju svoju opravdanost i dobre razloge za, ali samo pod uslovom da se radi o slobodnom izboru i pod uslovom da takva organiziranost ne postane totalitarističkom i integralističkom. Ali, evidentno je da, ako se želi raditi u korist zajedničkog življenja, više nego u smjeru etničke (auto) izolacije, taj rad će se morati usmjeriti ka valorizaciji svih ostalih dimenzija osobnog života, ali i života zajednice, a koje nisu u prvim linijama etničkog karaktera. Tu prije svega spada zajednički prostor i briga o njemu, ali i zajednički ciljevi i zajednički interesi profesionalnog, socijalnog tipa, zatim ciljevi i interesi vezani za starosnu dob i, sa posebnim osvrtom na ciljeve i interese vezane za spol: Žene mogu otkriti i na bolji način doživljavati zajedničke ciljeve i zajednički senzibilitet. Treba izbjegavati da osobe provedu cijeli svoj život i trenutke svakodnevice unutar struktura etničke dimenzije, naprotiv, potrebno je dati priliku i drugim mogućnostima koje će u načelu imati interetničku bazu.

Od posebnog je značaja dati mogućnost osobama da se susreću, međusobno razgovaraju i da istaknu svoju valjanost, ne samo putem “diplomatske reprezentacije”, već i direktno: dakle, vrlo je važno da svaka osoba može uživati u snažnim individualnim ljudskim pravima, pored, dakako potrebnim kolektivnim pravima, među kojima neka od tih prava mogu imati i etničku konotaciju (upotreba vlastitog jezika, očuvanje tradicija i dr.); sva kolektivna prava ne moraju uživati prednost ili biti usmjeravana po etničkim linijama (npr. socijalna prava-pravo na stan, na posao, na skrb, na zdravlje ili ambijentalna prava).

5 DEFINISATI I ODREDITI GRANICE ETNIČKE PRIPADNOSTI NA ŠTO JE MOGUĆE MANJE RIGIDAN NAČIN, DAKLE, NE ISKLJUČITI ETNIČKE PRIPADNOSTI I NJHOVO MNOGOSTRUKO UKRŠTAVANJE.

Naravno, etnička pripadnost ne iziskuje neku posebnu definiciju ili određenu granicu: ona je produkt historije, tradicije, odgoja, običaja, prije nego svjesna opcija, želja ili ciljani izbor. Što rigidnijom i izvještačenijom postaje definicija pripadnosti određivanje granica u odnosu na druge (pripadnike druge nacije), tim opasnijom i urođenijom postaje sklonost ka konfliktu. Pretjerivanje u disciplini ili čak iznuđivanje etničke lojalnosti u upotrebi jezika, učestvovanja u vjerskim dužnostima, načinu odjevanja (u nekim slučajevima čak u iznuđivanju nošenja uniforme), svakodnevnog ophođenja, pa čak pravnom definisanju pripadnosti (registracija, navođenje etničke pripadnosti na ličnim dokumentima i sl.), nose u sebi nezdrav poriv da jedni druge prebrojavamo, odmjeravamo snage sve do barikada i fizičkog razgraničenja, te do zahtjeva teritorija samo za etničku grupu.

Nasuprot tome, dozvoliti i promovisati pojam fleksibilnije i manje isključive vizije pripadnosti, dakle, dozvoliti određenu dozu mješanja između različitih etničkih zajednica te mnogostruko uporište subjekata pograničnih zona, olakšava postojanje tzv. "sivih zona" sa niskom etničkom definicijom i disciplinom, te omogućava slobodnu razmjenu interkomunikacija i interakcija.

Izbjegavanje bilo koje forme "etiketiranja" osoba po etničkoj ili religioznoj osnovi, dio je potrebnih mjera koje služe prevenciji konflikata, ksenofobije, rasizma.

Pravo na samoodređivanje subjekata ili zajednica ne treba prevashodno podrazumjevati određivanje vlastitih granica i zabrane pristupa istim, već treba polaziti od pozitivnog imenovanja vlastitih vrijednosti i ciljeva, nikako ne smije dostići nivo isključivosti i razdvajanja.

Mora se dati mogućnost jednoj stvarnosti koja će biti otvorena ka što većem broju različitih etničkih zajednica, stvarnost koja neće biti isključiva i u kojoj će se dobro osjećati, pogotovo djeca imigranata i djeca "mješanih obitelji" te osobe kozmopolitske i pluralističke formacije.

6 PRIZNATI I UČINITI VIDLJIVOM MULTIETNIČKU DIMENZIJU: LJUDSKA PRAVA, JAVNI SIMBOLI, SVAKODNEVNI POSTUPCI, PRAVO DA SE OSJEĆAŠ "U SVOJOJ KUĆI".

Zajedničko življenje različitih nacija, različitih jezika, kultura, religija i običaja na istom prostoru, u istom gradu, mora biti priznatim i vidljivim. Pripadnici različitih etničkih zajednica koji zajedno žive, moraju imati osjećaj da su "kod

kuće”, da imaju državljanstvo, da su priznati, da mogu “postati” institucija, te postojanje struktura i specifičnih prilika vrednovanja svake prisutne nacije, važni su elementi zajedničkog življenja. Što se više bude organiziralo zajedničko bitisanje različitih jezika, kultura, religija, karakterističnih znakova, manje će biti diskusija vezanih za nadležnost ove ili one nacije u odnosu na prostor i teritorij: potrebno je da se bilo koji oblik etničke isključivosti ili separatizma razblaži u prirodan način zajedničkog postojanja mnogostrukih znakova, zvukova i intuicija (Franjo Komarica, biskup Banja Luke, grada u kojem žive stanovnici više nacionalnosti, ali sa većinom stanovnika srpske nacionalnosti, grad koji je u današnje vrijeme predmet rasprave između Srba i Hrvata, objašnjava to na vrlo jednostavan način: “Livada na kojoj raste mnogo vrsta cvijeća, puno je ljepša od livade na kojoj raste samo jedna vrsta cvijeća”).

Evropa je sa puno napora naučila da prihvati mogućnost zajedničkog postojanja više različitih vjeroispovjesti na istom prostoru, a da to istovremeno ne znači prevlast jedne vjeroispovjesti nad drugom ili međusobno protjerivanje: dakle, sada je potrebno da se taj isti proces desi u raznim multietničkim stvarnostima; zajedničko življenje različitih nacija na istom prostoru, prikladna individualna i kolektivna prava koja treba da predstavljaju garanciju slobode i časti za sve, takva stvarnost treba društvenu saglasnost: da postane pravilo, a ne izuzetak.

7 PRAVA I GARANCIJE SU OD BITNOG ZNAČAJA, ALI NISU DOVOLJNE; ETNOCENTRIČKE NORME IDU U PRILOG ETNOCENTRIČKOM PONAŠANJU.

Ne smije se vjerovati da se etnički identitet kao i interetničko zajedničko življenje mogu obezbijediti, prije svega zakonima, institucijama, strukturama i sudovima, ako takav stav nema bazu i korijene u ljudima i široku društvenu saglasnost: ali, ne smije se niti podcijeniti jedan umirujući normativni okvir koji će svima dati garanciju vlastitog identiteta (putem osiguranja prava na vlastiti jezik, kulturu, školu, sredstava informacija itd...) ravnopravnosti (putem garancije učestvovanja tj. protiv bilo kojeg tipa diskriminacije) kao i neophodno samoupravljanje, bez pokušaja prisile na priključivanje u korist jedne ili druge etničke grupe koje zajedno žive.

Od posebnog je značaja da mnogoetničke zajednice posjeduju takav nivo samoupravljanja koji će zajednicu voditi (cijelu zajednicu, bez etničke diskriminacije) u smjeru da sudbinu uzme u vlastite ruke i da prisili na interetničku suradnju do te mjere da razvije zajedničku teritorijalnu svijest: to može ići u korist obeshrabljivanja onih koji misle da se tenzije i konflikti vezani za teritorijalni status mogu riješiti mjenjanjem ili pripajanjem granica.

I ne treba zaboraviti da snažno obojena etnocentrička prava i strukture (tj. ona

koja se temelje na kontinuiranom pretjeranom isticanju pripadnosti određenoj naciji i na snažnom etničkom izdvajanju) neizbježno dovode do jačanja tenzija i konflikata, te do rađanja i jačanja etno-centričnih načina ponašanja – dok suprotno tome, zakoni i strukture koje unapređuju interetničku suradnju, ohrabruju i jačaju kulturu valjanog zajedničkog življenja.

8 O VAŽNOSTI POSREDNIKA, GRADITELJA MOSTOVA

— ONIH KOJI PRESKAČU MEĐE I ONIH KOJI PUTUJU PREKO GRANICA.

POTREBNE SU “IZDAJICE ETNIČKOG JEDINSTVA”, ALI NE I PREBJEGLICE.

U bilo kojoj situaciji zajedničkog življenja više etničkih grupa, ono što u početku manjka među ljudima jest uzajamno poznavanje, međusobni odnosi, prisnost.

U takvim situacijama od posebnog značaja mogu biti ljudi, grupe i institucije koje se svjesno postavljaju duž granica interetničkih grupa koje zajedno žive i koji se u svakom smislu zalažu i njeguju međusobno upoznavanje, dijalog i suradnju. Promocija zajedničkih prigodnih događanja, susreta i aktivnosti, ne rađaju se sami od sebe već zahtijevaju uporan i delikatan rad na senzibilizaciji, sticanju povjerenja, rad u koji treba uložiti puno njege i vjerodostojnosti.

Osim njegovanja identiteta i više – manje jasnih granica između raznih etničkih agregacija, od izuzetnog je značaja da u takvim zajednicama postoji neko ko će se posvetiti radu na ispitivanju, omekšavanju i konačno prevazilaženju granica: aktivnosti koje će možda, u situacijama napetosti ili konflikata izgledati kao krijumčarenje, ali akcije takvog tipa su od ključne važnosti u omekšavanju rigidnosti, relativizaciji granica i unapređenju zajedničkih akcija.

Eksplozije nacionalizma, šovinizma, rasizma, religioznog fanatizma itd., predstavljaju najrazornije dosad poznate faktore u zajedničkom življenju (više od socijalnih, ekoloških ili ekonomskih tenzija) i obuhvataju osim politike ili religije, praktično sve dimenzije kolektivnog življenja: kulturu, ekonomiju, svakodnevni život, predrasude, navike. Dakle, stvarno je potrebna velika sposobnost u pristupu i razblaživanju etničke konfliktnosti. To zahtijeva da se u bilo kojoj etničkoj grupi vrednuju osobe ili snage koje su u stanju da ispolje autokritiku prema vlastitoj zajednici: znači prave izdajice “etničke kompaktnosti”, ali koji se, ako žele da održe korijene i kredibilitet, nikako i nikada ne smiju pretvoriti u prebjeglice. Baš u slučaju konflikata od izuzetne je važnosti relativizirati i smanjiti porive koji različite etničke grupe vode ka traženju podrške izvana (zaštitne snage, razne intervencije izvana i sl.) i dati veću snagu elementima zajedničkih veza za prostor.

9 NEOPHODNI USLOV: ISKLJUČITI BILO KOJI OBLIK NASILJA.

Vrlo je teško naći međuetničke zajednice, a da među njima nema tenzija, konkurencije, konflikata:

Nažalost, konfliktualnosti religioznog, rasnog ili drugog porijekla imaju veliku moć uplitanja i mobilizacije i nose u sebi elemente takve kolektivne emotivnosti da postaje vrlo teško održati kontrolu nad situacijom ili dovesti do razumnog rješenja, ako nam situacija “pobjegne” iz ruke.

U takvim slučajevima potrebno je prije svega: Isključiti bilo koji vid nasilja u bilo kojem trenutku i ako se pojavi klica etničkog nasilja, smjesta i odlučno reagirati – jer, ako se toleriše, postoji rizik da se ta klica poveže u razarajuću spiralu koju je nemoguće kontrolisati.

I u ovom slučaju nisu dovoljni samo zakoni ili policija, već je potrebno duboko ukorijenjeno, odlučno društveno i moralno odbijanje: uvjerenost i uvjerljivo odbijanje nasilja (ili reći uvjerenost i uvjerljivo NE nasilju).

10 ZAČETNICI KULTURE ZAJEDNIČKOG ŽIVLJENJA.

Oni su od neprocjenjive važnosti u situacijama tenzija, konfliktualnosti ili čak u situacijama obične koegzistencije mješovitih interetničkih grupa (makar se radilo i o vrlo malim grupama). Oni kao u jednom hrabrom laboratoriju, mogu na vlastitoj koži iskušati probleme, poteškoće i mogućnosti koje pruža međuetničko zajedničko življenje.

Interetničke grupe mogu imati svoju dragocjenu toplinu i djelovati na najrazličitijim poljima, od religije do politike, od sporta do zajedničkog provođenja slobodnog vremena, od sindikalnih aktivnosti do kulturalnog zalaganja. U svakom slučaju, oni će biti najnapredniji eksperimentalni teren zajedničkog življenja – i stoga zaslužuju potpunu podršku onih kojima je stalo do umijeća i kulture zajedničkog življenja kao jedine stvarne alternative ponovnom javljanju generaliziranog etnocentričkog barbarstva.

Alexander Langer

Rođen u Strezingu/Vipiteno u Alto Adigu/Južni Tirol 22.2.1946. Novinar, prevodioc, nastavnik, već kao vrlo mlad sarađuje sa raznim časopisima, asocijacijama, građanskim inicijativama. Od 1978. izabran je u tri navrata u Parlament Provincije Bolzano.

80-ih godina on je jedan od pokretača političkog pokreta tj. pokreta zelenih u Italiji i u Evropi, koja je u odnosu na tradicionalna opredjeljenja doživljavana kao nova i transverzalna stranka.

1989. godine izabran je za zastupnika u evropskom Parlamentu i iste godine postaje predsjednikom novoosnovane stranke Zelenih.

Posebno se zalaže za vanjsku politiku mira, za pravednije odnose između sjevera i juga i istoka i zapada, za ekološki preobražaj društva, ekonomije, stilova života. Putovao je u zvaničnim misijama u Izrael, Brazil, Rusiju, Albaniju, Argentinu, Egipt, Rumuniju i Bugarsku.

Poslije pada berlinskog zida, usmjerava svoju aktivnost ka pokušaju suprotstavljanja sve većem rađanju nacionalizama. Daje podršku snagama pomirenja na prostorima bivše Jugoslavije. Sa "Verona Forumom" pruža stol dijaloga stotinama pobornika zajedničkog življenja koji se sastaju u Veroni, Strasburgu, Beču, Briselu, Parizu, Tuzli, Skoplju i Zagrebu.

26. juna 1995. godine odlazi sa ostalim evropskim zastupnicima u Kan odnoseći svjetskim poglavarima dramatični apel: "Evropa će umrijeti ili se ponovo roditi u Sarajevu".

Alexander Langer 1981. i 1995. godine odbija da pristupi normativnom popisu stanovništva koji jača politiku etničkog razdvajanja na njegovom prostoru. Sa tom isprikom, u mjesecu maju 1995, bez većeg skandala biva isključen iz kandidature za gradonačelnika Bolzana...

Odlučuje da prekine svoj život 3. jula 1995. godine u 49. godini života.

Počiva na malom groblju u Telvesu/Telfes (Bolzano), pored svojih roditelja.

Udruženje Tuzlanska Amica, Tuzla (BiH)

Osnovana 1992 godine, a od 1996. godine zvanično je registrovana kao NVO, najprije na Tuzlanskom kantonu, a od 2004. godine na nivou države Bosne i Hercegovine. Sjedište asocijacije je u Tuzli, ali svoju aktivnost pružanja psihološke i drugih vidova pomoći djeci i porodicama vrši kroz multidisciplinarni pristup i mobilne timove i u najzabačenijim područjima sjeveroistočne Bosne i šire.

Više od 900 djece obuhvaćeno je projektom usvajanja na daljinu, zahvaljujući ne samo finansijskoj pomoći nekoliko talijanskih asocijacija.

Aktivnostima asocijacije rukovodi neuropsihijatar dr Irfanka Pašagić, porijeklom iz Srebrenice i dobitnica nagrade A. Langer 2005 godine.

Tuzlanska Amica

Hasana Kikica 1 – Tuzla (BiH)

Tel./Fax +387 35312321

tz-amica@bih.net.ba

IBAN BA 39 1321 0100 98753816 3090 182

Fondacija Alexander Langer Stiftung - Onlus

Na sajtu www.alexanderlanger.org mogu se pročitati bezbrojni tekstovi koje je Alexander Langer posijao tokom svog vrlo intenzivnog života, obogaćenog bezbrojnim susretima.

Tu se mogu naći na više jezika ispričane aktivnosti Fondacije, objavljene knjige, dodijeljene nagrade, utopije evromediterranskog bratstva i evropske građanske korporacije mira.

Od 2006 godine Fondacija sarađuje sa Asocijacijom Tuzlanska Amica sa ciljem da podrži stvaranje internacionalne mreže projekta "Adopt Srebrenica".

Fondacija je priznata od strane Autonomne Provincije Bolzano kao organizacija volonterstva – bez namjere za zaradom (Onlus).

Fondazione Alexander Langer Stiftung, Onlus

via Bottai 5 Bindergasse – 39100 Bolzano Bozen (I)

C.F. 94069920216 St.Nr.

Tel./Fax +39 0471 977691

info@alexanderlanger.org

Увод

Врло често ме питају која сам искуства или сугестије извукао из комбинације између мог искуства комуникације, конфликта и интеркултуралног заједничког живљења у Јужном Тироу (активност која је означила и на неки начин обиљежила читав ток мог живота) и мог скоријег искуства у европском парламенту, односно мог искуства у европским покретима за мир и солидарност ...

Тако сам дошао на идеју да покушам саставити “десет тачака” у прилог заједничког живљења, које сам затим у више наврата представио, водио дискусије и продубљивао и истанчао.

Свјестан сам да сажимањем у мало текста – па чак и апстрактног, тј. који се не односи на једну једину ситуацију, већ се ради о великом броју осврта одређене ситуације интернетичког контакта или конфликта (или интеркултуралног, интеррелигиозног, интеррасног и др.) – може довести до ризика генерализирања. Али, истовремено сам увјерен да је већ дошло вријеме да се бавимо не само дефиницијом “етничких права” (или националних, религиозних...), већ је потребно да своју активност усмјеримо ка тражењу критеријума за изградњу једног мултикултуралног уређења заједничког живљења, који, наравно неће моћи бити замишљено као збирка правних норми, већ треба да садржи у себи пре свега вриједности и праксу узајамне толеранције, међусобног упознавања и међусобног посјеђивања.

Надам се да ће ових мојих скромних десет тачака моћи пружити подстицај и елементе у том смјеру.

Александер Лангер
1995.03.27

Александер Лангер за заједнички, мултиетнички живот

1 ЗАЈЕДНИЧКО ПОСТОЈАЊЕ СВЕ ВЕЋЕГ БРОЈА РАЗЛИЧИТИХ
ЕТНИЧКИХ ГРУПА ПОСТАЋЕ УОБИЧАЈЕНО СТАЊЕ И СВЕ МАЊЕ ИЗУЗЕТАК;
АЛТЕРНАТИВА ЈЕ МЕЂУЕТНИЧКА ЗАТВОРЕНОСТ ИЛИ ЗАЈЕДНИЧКО
ЖИВЉЕЊЕ.

Ситуације постојања заједница различитих говорних, културних, религиозних и националних група на истом простору, постаће све учесталије, поготово у градовима. То и није нека новост. И у старим средњовјековним градовима постојале су афричке, грчке, јерменске, јеврејске, пољске, немачке, шпанске четврти...

Мултиетнички, мултикултурални, мултијезичним, мултинационални суживот... припада, дакле, и све ће више припадати нормалном стању, никако изузетку. То међутим не значи да ће се до те нормалности доћи без проблема, напротив. Различитост, непознато, странац, све то компликује живот, може бити извор страха, може постати предмет неповјерења и мржње, може постати извор ривалства, које може довести до екстремне ситуације у којој “твоја смрт” значи “мој живот”. То потврђује и искуство оних који се селе из једне у другу долину исте регије и који се, дакле, морају поново прилагођавати и истовремено изискивати поштовање и прилагођавање. Све већа кретања и све веће миграције које нам модеран живот доноси са собом, неизбјежно повећава проценат међуетничке и међукултурно испреплетености у свим деловима свијета. Можда, по први пут у историји свијета, можемо свјесно одабрати да се суочимо и на миран начин ријешимо премјештање тако великог броја људи, заједница, народа, иако је обично узрок том сељењу насиље (сиромаштво, биједа, изабљивање, уништена животна средина, ратови, прогони). Али реторика и изјаве добре воље нису довољне: Ако се заиста жели изградити заједничко живљење између различитих људи на истом простору, потребно је развити комплексну умјетност заједничког живљења. С друге стране, постаје све очигледније да покушаји који се темеље на потврди етничких или сличних права – нпр. националних, религиозних, племенских, “расних” – којима је циљ стварање етничке државе, етничке сецесије, етничког чишћења, националне хомогенизације и слично, воде ка конфликтима и ратовима непредвидљивих размера. Алтернатива између етничке затворености (па чак и када је иста мотивисана самоодбраном) и

мултиетничког суживота, представља право кључно питање у етничкој проблематици данашњице. Било да се ради о потлаченим или мањинским етничким групама, о старијој или новијој емиграцији, религиозним мањинама, националним буђењем или да се ради о међуетничким, међурелигијским, међукултуралном конфликтима (сукобљавања).

Мултиетничко заједничко живљење може се поимати и доживи као обогаћивање и додатна могућност, за разлику од доживљавања истог као казне: у ту сврху нису потребни говори и придики против расне нетрпељивости, интолеранције и ксенофобије, већ позитивно искуство и позитивни пројекти те култура заједничког живљења.

2 ИДЕНТИТЕТ И ЗАЈЕДНИЧКО ЖИВЉЕЊЕ: НИКАД ЈЕДНО БЕЗ ДРУГОГ (НЕДЕЉИВИ СУ); НИ ПРИСИЛНО УКЉУЧИВАЊЕ, АЛИ НИ ПРИСИЛНО ИСКЉУЧИВАЊЕ.

“Шта се јасније раздвојимо, боље ћемо се разумјети”; у данашње вријеме постоји тенденција да се проблемима заједничког мултиетничког живљења, приступи путем чистог раздвајања. Нису бројни они који се слажу са идејом “мелтинг потс (раздвајање)” нпр. САД-а, већ су присутни све безбројнији протести везани за идеју више или мање принудне асимилације. Истовремено се све више сусрећемо са разним покретима за једнакост, против етничке изолованости и дискриминације те покрете који се боре за иста права.

До сада нису дале позитивне резултате нити политика присилног укључивања (асимилација, забрана коришћења сопственог језика, религије и сл.) нити политика присилног искључивања (маргинализација, гетоизација, протјеривање, уништавање).

Морамо дозволити што већу могућност индивидуалних и колективних избора, прихватањем и пружањем прилика за “етничку” присност (бити међу својима) као и за интернетничке сусрете и сарадњу. Гаранција очувања идентитета с једне стране, те равноправност и партиципација са друге стране, недељиви су и морају се међусобно допуњавати. То наравно, не захтјева само јавне прописе и правила, већ је потребно да се поготово заинтересоване заједнице оријентишу ка тој опцији заједничког живљења.

3 УПОЗНАВАТИ СЕ, МЕЋУСОБНО РАЗГОВАРАТИ, ИНФОРМИСАТИ СЕ,
ЗАЈЕДНИЧКИ ДЕЛОВАТИ: “ШТО ВИШЕ БУДЕМО РАДИЛИ ЈЕДНИ УЗ ДРУГЕ,
БОЉЕ ЋЕМО СЕ РАЗУМЈЕТИ”.

Заједничко живљење пружа, али и изискује многе могућности међусобног упознавања. Како би до међусобног упознавања дошло без маргинализације и на равноправан начин, потребно је развити што је могуће већи ниво међусобног упознавања. Слоган “Што више будемо радили једни уз друге, боље ћемо се разумјети”, могао би да се постави као антитеза горе наведеном слогану сепаратизма.

Научити упознавати језик, историју, културу, обичаје, предрасуде, стереотипе и страхове различитих заједница које заједно живе, један је од битних корака у изградњи интернетних релација (односа). Пресудну улогу у том смислу могу имати заједнички извори информација (новине, међукултуралном и више – језичке радио емисије и сл), тренуци заједничког учења или забаве, међусобна, макар пригодна посећивања, могућност учествовања – макар само у изузетним случајевима, у “унутрашњим” догађањима етничке заједнице која није твоја (славља, ритуали и сл), па чак и обични позиви на ручак или вечеру. Заједнички уџбеници историје, заједничка прослава јавних догађаја, можда чак и тренуци заједничке молитве и медитације, могу бити од помоћи у избјегавању ризика учвршћивања етноцентричке (националистичке) визије до те мјере да постану природнима и очекиванима.

4 Етничко, можемо чак и ПРИХВАТИТИ, АЛИ НИКАКО
У САМО ЈЕДНОЈ ДИМЕНЗИЈИ: ЧОВЈЕКОВА СРЕДИНА,
ПОЛ, ДРУШТВЕНИ ПОЛОЖАЈ И МНОГИ ДРУГИ ЗАЈЕДНИЧКИ НАЗИВИ.

Понекад, организованост различитих етничких заједница на етничкој бази, имају своју оправданост и добре разлоге за, али само под условом да се ради о слободном избору и под условом да таква организованост не постане тоталитаристичком и интегралистичком. Али, евидентно је да, ако се жели радити у корист заједничког живљења, више него у смјеру етничке (ауто) изолације, тај рад ће се морати усмјерити ка валоризацији свих осталих димензија личног живота, али и живота заједнице, а које нису у првим линијама етничког карактера. Ту прије свега спада заједнички простор и брига о њему, али и заједнички циљеви и заједнички интереси професионалног, социјалног типа, затим циљеви и интереси везани за старосну доб и, са посебним освртом на циљеве и интересе везане за пол: Жене могу открити и на бољи начин доживљавати заједничке циљеве и заједнички сензибилитет. Треба

избјегавати да особе проведу цијели свој живот и тренутке свакодневице унутар структура етничке димензије, напротив, потребно је дати прилику и другим могућностима које ће у начелу имати интернетичку базу.

Од посебног је значаја дати могућност особама да се сусрећу, међусобно разговарају и да истакну своју ваљаност, не само путем “дипломатске репрезентације”, већ и директно: дакле, врло је важно да свака особа може уживати у снажним индивидуалним људским правима, поред, дакако потребним колективним правима, међу којима нека од тих права могу имати и етничку конотацију (употреба сопственог језика, очување традиција и др); сва колективна права не морају уживати предност или бити усмјеравана по етничким линијама (нпр. социјална права – право на стан, на посао, на бригу, на здравље или амбијентална права).

5 ДЕФИНИСАТИ И ОДРЕДИТИ ГРАНИЦЕ ЕТНИЧКЕ ПРИПАДНОСТИ НА ШТО ЈЕ МОГУЋЕ МАЊЕ РИГИДАН НАЧИН, ДАКЛЕ, НЕ ИСКЉУЧИТИ ЕТНИЧКЕ ПРИПАДНОСТИ И ЊИХОВО МНОГОСТРУКО УКРШТАВАЊЕ.

Наравно, етничка припадност не изискује неку посебну дефиницију или одређену границу: она је продукт историје, традиције, васпитања, обичаја, прије него свјесна опција, жеља или циљани избор. Што ригиднијом и извјештаченијом постаје дефиниција припадности одређивања граница у односу на друге (припаднике друге нације), тим опаснијом и урођенијом постаје склоност ка конфликту. Претјеривање у дисциплини или чак изнуђивање етничке лојалности у употреби језика, учествовања у вјерским дужностима, начину одјевања (у неким случајевима чак у изнуђивању ношења униформе), свакодневног опхођења, па чак правном дефинисању припадности (регистрација, навођење етничке припадности на личним документима и сл.), носе у себи нездрав порив да једни друге пребројавају, одмјеравају снаге све до барикада и физичког разграничења, те до захтјева територија само за етничку групу.

Насупрот томе, дозволити и промовисати појам флексибилније и мање искључиве визије припадности, дакле, дозволити одређену дозу мјешања између различитих етничких заједница те многоструко упориште субјеката пограничних зона, олакшава постојање тзв. “сивих зона” са ниском етничком дефиницијом и дисциплином, те омогућава слободну размјену интеркомуникација и интеракција.

Избјегавање било које форме “етикетирања” особа по етничкој или религиозној основи, дио је потребних мјера које служе превенцији конфликта, ксенофобије, расизма.

Право на самоодређивање субјекта или заједница не треба превасходно подразумевати одређивање сопствених граница и забране приступа истим, већ треба полазити од позитивног именовања сопствених вредности и циљева, никако не смије достићи ниво искључивости и раздвајања. Мора се дати могућност једној стварности која ће бити отворена ка што већем броју различитих етничких заједница, стварност која неће бити искључива и у којој ће се добро осјећати, поготово дјеца имиграната и дјеца “мјешаних породица” те особе козмополитске и плуралистичке формације.

6 Признати и учинити видљивом мултиетничку димензију:

ЉУДСКА ПРАВА, ЈАВНИ СИМБОЛИ, СВАКОДНЕВНИ ПОСТУПЦИ,
ПРАВО ДА СЕ ОСЈЕЋАШ “У СВОЈОЈ КУЋИ”.

Заједничко живљење различитих нација, различитих језика, култура, религија и обичаја на истом простору, у истом граду, мора бити признатим и видљивим. Припадници различитих етничких заједница који заједно живе, морају имати осјећај да су “код куће”, да имају држављанство, да су признати, да могу “постати” институција, те постојање структура и специфичних прилика вредновања сваке присутне нације, важни су елементи заједничког живљења. Што се више буде организовало заједничко битисање различитих језика, култура, религија, карактеристичних знакова, мање ће бити дискусија везаних за надлежност ове или оне нације у односу на простор и територију: потребно је да се било који облик етничке искључивости или сепаратизма разблажи у природан начин заједничког постојања многоструких знакова, звукова и интуиција (Фрањо Комарица, бискуп Бања Луке, града у којем живе становници више националности, али са већином становника српске националности, град који је у данашње вријеме предмет расправе између Срба и Хрвата, објашњава то на врло једноставан начин: “Ливада на којој расте много врста цвијећа, пуно је љепша од ливаде на којој расте само једна врста цвијећа”).

Европа је са пуно напора научила да прихвати могућност заједничког постојања више различитих вјероисповјести на истом простору, а да то истовремено не значи превласт једне вјероисповјести над другом или међусобно протјеривање: дакле, сада је потребно да се тај исти процес деси у разним мултиетничким стварностима; заједничко живљење различитих нација на истом простору, прикладна индивидуална и колективна права која треба да представљају гаранцију слободе и части за све, таква реалност треба друштвену сагласност: да постане правило, а не изузетак.

**7 ПРАВА И ГАРАНЦИЈЕ СУ ОД БИТНОГ ЗНАЧАЈА, АЛИ НИСУ ДОВОЉНЕ;
ЕТНОЦЕНТРИЧКЕ НОРМЕ ИДУ У ПРИЛОГ ЕТНОЦЕНТРИЧКОМ ПОНАШАЊУ.**

Не смије се веровати да се етнички идентитет као и интересничко заједничко живљење могу обезбиједити, прије свега законима, институцијама, структурама и судовима, ако такав став нема базу и корјене у људима и широку друштвену сагласност: али, не смије се нити подцијенити један умирујући нормативни оквир који ће свима дати гаранцију сопственог идентитета (путем осигурања права на сопствени језик, културу, школу, средстава информација итд ..) равноправности (путем гаранције учествовања тј. против било којег типа дискриминације) као и неопходно самоуправљање, без покушаја принуде на прикључивања у корист једне или друге етничке групе које заједно живе.

Од посебног је значаја да многоетничке заједнице посједују такав ниво самоуправљања који ће заједницу водити (цијелу заједницу, без етничке дискриминације) у смијеру да судбину узме у сопствене руке и да присили на интересничку сарадњу до те мјере да развије заједничку територијалну свијест: то може ићи у корист обесхрабљивања оних који мисле да се тензије и конфликти везани за територијални статус могу ријешити мјењањем или припајањем граница.

И не треба заборавити да снажно обојена етноцентричка права и структуре (тј. она која се заснивају на континуираном претјераном истицању припадности одређеној нацији и на снажном етничком издвајању) неизбјежно доводе до јачања тензија и конфликта, те до рађања и јачања етно-центричних начина понашања – док супротно томе, закони и структуре које унапрјеђују интересничку сарадњу, охрабрују и јачају културу ваљаног заједничког живљења.

**8 О ВАЖНОСТИ ПОСРЕДНИКА, ГРАДИТЕЉА МОСТОВА
— ОНИХ КОЈИ ПРЕСКАЧУ МЕЂЕ И ОНИХ КОЈИ ПУТУЈУ ПРЕКО ГРАНИЦА.
ПОТРЕБНЕ СУ “ИЗДАЈИЦЕ ЕТНИЧКОГ ЈЕДИНСТВА”,
АЛИ НЕ И ПРЕБЈЕГЛИЦЕ.**

У било којој ситуацији заједничког живљења више етничких група, оно што у почетку мањка међу људима јесте узајамно познавање, међусобни односи, присност.

У таквим ситуацијама од посебног значаја могу бити људи, групе и институције које се свјесно постављају дуж граница интересничких група које заједно живе и који се у сваком смислу залажу и његују међусобно упознавање,

дијалог и сарадњу. Промоција заједничких пригодних догађања, сусрета и активности, не рађају се сами од себе већ захтјевају упоран и деликатан рад на сензибилизацији, стицању повјерења, рад у који треба уложити пуно њега и вјеродостојности.

Осим његовања идентитета и више – мање јасних граница између разних етничких агрегација, од изузетног је значаја да у таквим заједницама постоји неко ко ће се посветити раду на испитивању, омекшавању и коначно превазилажењу граница: активности које ће можда, у ситуацијама напетости или конфликта изгледати као кријумчарење, али акције таквог типа су од кључне важности у омекшавању ригидности, релативизацији граница и унапређењу заједничких акција.

Експлозије национализма, шовинизма, расизма, религиозног фанатизма итд., представљају најразорнији досад познате факторе у заједничком живљењу (више од социјалних, еколошких или економских тензија) и обухватају осим политике или религије, практично све димензије колективног живљења: културу, економију, свакодневни живот, предрасуде, навике. Дакле, стварно је потребна велика способност у приступу и разблаживању етничке конфликтности. То захтјева да се у било којој етничкој групи вреднују лица или снаге које су у стању да испоље аутокритику према сопственој заједници: значи праве издајнице “етничке компактности”, али који се, ако желе да одрже корјене и кредибилитет, никако и никада не смију претворити у пребјеглице. Баш у случају конфликта од изузетне је важности релативизирати и смањити пориве који различите етничке групе воде ка тражењу подршке споља (заштитне снаге, разне интервенције споља и сл.) и дати већу снагу елементима заједничких веза за простор.

9 НЕОПХОДНИ УСЛОВ: ИСКЉУЧИТИ БИЛО КОЈИ ОБЛИК НАСИЉА.

Врло је тешко наћи међуетничке заједнице, а да међу њима нема тензија, конкуренције, конфликта: Нажалост, конфликтualности религиозног, расног или другог поријекла имају велику моћ уплитања и мобилизације и носе у себи елементе такве колективне емотивности да постаје врло тешко одржати контролу над ситуацијом или довести до разумног ријешења, ако нам ситуација “побјегне” из руке.

У таквим случајевима потребно је прије свега: Искључити било који вид насиља у било којем тренутку и ако се појави клица етничког насиља, смјеста и одлучно реаговати – јер, ако се толерише, постоји ризик да се та клица повеже у разарајуће спиралу коју је немогуће контролисати.

И у овом случају нису довољни само закони или полиција, већ је потребно

дубоко укорјењено, одлучно друштвено и морално одбијање: уверено и увјерљиво одбијање насиља (или рећи уверено и увјерљиво НЕ насиљу).

10 ЗАЧЕТНИЦИ КУЛТУРЕ ЗАЈЕДНИЧКОГ ЖИВЉЕЊА.

Они су од непроцјењиве важности у ситуацијама тензија, конфликтуалности или чак у ситуацијама обичне коегзистенције мјешовитих интернетних група (макар се радило и о врло малим групама). Они као у једном храбром лабораторију, могу на сопственој кожи искушати проблеме, потешкоће и могућности које пружа међуетничко заједничко живљење.

Интернетне групе могу имати своју драгоцјену топлоту и дјеловати на најразличитијим пољима, од религије до политике, од спорта до заједничког провођења слободног времена, од синдикалних активности до културалног залагања. У сваком случају, они ће бити најнапреднији експериментални терен заједничког живљења – и стога заслужују потпуну подршку оних којима је стало до умијећа и културе заједничког живљења као једине стварне алтернативе поновном јављању генерализираног етноцентричког варварства.

Александер Лангер

Рођен у Стрезингу/Випитено у Алто Адиге/Јужни Тирол 1946/02/22. Новинар, преводиоц, наставник, већ као врло млад сарађује са разним часописима, асоцијацијама, грађанским иницијативама. Од 1978. изабран је у три наврата у Парламент Провинције Болзано.

80-их година он је један од покретача политичког покрета тј покрета зелених у Италији иу Европи, која је у односу на традиционална опредјељења доживљавано као нова и трансверзални странка.

1989. године изабран је за посланика у европском Парламенту и исте године постаје предсједником новоосноване странке Зелених.

Посебно се залаже за спољну политику мира, за праведније односе између сјевера и југа и истока и запада, за еколошки преображај друштва, економије, стилова живота. Путовао је у званичним мисијама у Израел, Бразил, Русију, Албанију, Аргентину, Египт, Румунију и Бугарску.

После пада берлинског зида, усмерава своју активност ка покушају супротствљања све већем рађању национализма. Даје подршку снагама помирења на просторима бивше Југославије. Са “Верона Форумом” пружа сто дијалога стотинама поборника заједничког живљења који се састају у Верони, Страсбургу, Бечу, Бриселу, Паризу, Тузли, Скопљу и Загребу.

26. јуна 1995. године одлази са осталим европским посланицима у Кан односећи свјетским поглаварима драматични апел: “Европа ће умријети или се поново родити у Сарајеву”.

Александер Лангер 1981. и 1995. године одбија да приступи нормативном попису становништва који јача политику етничког раздвајања на његовом простору. Са том исприком, у мјесецу мају 1995, без већег скандала бива искључен из кандидатуре за градоначелника Болзана...

Одлучује да прекине свој живот 3. јула 1995. године у 49. години живота.

Почива на малом гробљу у Телвесу/Телфес (Болзано), поред својих родитеља.

Удружење Тузланска Амица, Тузла (БиХ)

Основана 1992 године, а од 1996. године званично је регистрована као НВО, најпре на Тузланском кантону, а од 2004. године на нивоу државе Босне и Херцеговине. Сједиште асоцијације је у Тузли, али своју активност пружања психолошке и других видова помоћи дјечи и породицама врши кроз мултидисциплинаран приступ и мобилне тимове и у најзабаченијим областима сјевероисточне Босне и шире.

Више од 900 дјеце обухваћено је пројектом усвајања на даљину, захваљујући не само финансијској помоћи неколико италијанских асоцијација.

Активностима асоцијације руководи неуропсихијатар др Ирфанка Пашагић, поријеклом из Сребренице и добитница награде А. Лангер 2005 године.

Тузланска Амица

Хасана Кикица 1 – Тузла (БиХ)

Тел./Факс +387 35312321

тз-амица@бих.нет.ба

ИБАН БА 39 1321 0100 98753816 3090 182

Фондација Александер Лангер Стифтунг-Онлус

На сајту www.алекандерлангер.орг могу се прочитати безбројни текстови које је Александер Лангер посијао током свог врло интензивног живота, обогаћеног безбројним сусретима.

Ту се могу наћи на више језика испричане активности Фондације, објављене књиге, додијељене награде, утопије евромедитеранског братства и европске грађанске корпорације мира.

Од 2006 године Фондација сарађује са Асоцијацијом Тузланска Амица са циљем да подржи стварање интернационалне мреже пројекта “Адопт Сребреница”.

Фондација је призната од стране Аутономне Провинције Болзано као организација волонтерства – без намјере за зарадом (Онлус)

Фондационе Александер Лангер Стифтунг, Онлус

виа боттаи 5 виндергасе – 39100 волзано возен (италија)

Ц.Ф. 94069920216 Ст.Нр.

Тел./Факс +39 0471 977691

инфо@алекандерлангер.орг

Introduzione

Spesso mi si domanda quali esperienze e suggerimenti io abbia ricavato dalla combinazione tra la mia esperienza di comunicazione, conflitto e convivenza inter-culturale nel Sudtirolo (un impegno che ha segnato e in certo senso riempito tutto il corso della mia vita) e la più recente esperienza nel Parlamento europeo o, più in generale, nei movimenti europei per la pace e la solidarietà..

Così mi è venuta l'idea di tentare la redazione di una riflessione sulla convivenza che ho presentato, discusso e affinato in più occasioni.

Mi rendo conto che condensare in un breve testo – per giunta astratto, cioè non riferito a una singola situazione – un insieme di considerazioni su situazioni di contatto e conflitto inter-etnico (o inter-culturale, inter-confessionale, inter-razziale, ecc.) può far correre il rischio di genericità. Ma sono anche convinto che ormai il tempo sia più che maturo perché ci si occupi non solo e non tanto della definizione dei “diritti etnici” (o nazionali, o confessionali, ecc.), ma della ricerca di criteri per costruire un ordinamento della convivenza pluri-culturale, che ovviamente non potrà essere in primo luogo concepito come un insieme di norme legali, ma soprattutto di valori e di pratiche della mutua tolleranza, conoscenza e frequentazione.

Spero che questi miei modesti dieci punti possano fornire stimoli ed elementi in quella direzione.

Alexander Langer
27.03.1995

Alexander Langer e l'arte della convivenza

1 LA COMPRESENZA PLURI-ETNICA SARÀ LA NORMA PIÙ CHE L'ECCEZIONE;
L'ALTERNATIVA È TRA ESCLUSIVISMO ETNICO E CONVIVENZA.

Situazioni di compresenza di comunità di diversa lingua, cultura, religione, etnia sullo stesso territorio saranno sempre più frequenti, soprattutto nelle città. Questa, d'altronde, non è una novità. Anche nelle città antiche e medievali si trovavano quartieri africani, greci, armeni, ebrei, polacchi, tedeschi, spagnoli...

La convivenza pluri-etnica¹, pluri-culturale, pluri-religiosa, pluri-lingue, pluri-nazionale... appartiene dunque, e sempre più apparterrà, alla normalità, non all'eccezione. Ciò non vuol dire, però, che sia facile o scontata, anzi. La diversità, l'ignoto, l'estraneo complica la vita, può fare paura, può diventare oggetto di diffidenza e di odio, può suscitare competizione sino all'estremo del "mors tua, vita mea". La stessa esperienza di chi da una valle si sposa in un'altra valle della stessa regione, e deve quindi adattarsi e richiede a sua volta rispetto e adattamento, lo dimostra. Le migrazioni sempre più massicce e la mobilità che la vita moderna comporta rendono inevitabilmente più alto il tasso di intreccio inter-etnico e inter-culturale, in tutte le parti del mondo. Per la prima volta nella storia si può – forse – scegliere consapevolmente di affrontare e risolvere in modo pacifico spostamenti così numerosi di persone, comunità, popoli, anche se alla loro origine sta di solito la violenza (miseria, sfruttamento, degrado ambientale, guerra, persecuzioni...). Ma non bastano retorica e volontarismo dichiarato: se si vuole veramente costruire la compresenza tra diversi sullo stesso territorio, occorre sviluppare una complessa arte della convivenza. D'altra parte diventa sempre più chiaro che gli approcci basati sull'affermazione dei diritti etnici o affini – ad es., nazionali, confessionali, tribali, "razziali" – attraverso obiettivi come lo stato etnico, la secessione etnica, l'epurazione etnica, l'omogeneizzazione nazionale, ecc. portano a conflitti e guerre di imprevedibile portata. L'alternativa tra esclusivismo etnico (comunque motivato, anche per auto-difesa) e convivenza pluri-etnica costituisce la vera questione-chiave nella problematica etnica oggi. Che si tratti di etnie oppresse o minoritarie, di recente o più antica immigrazione, di minoranze religiose, di risvegli etnici o di conflittualità inter-etnica, inter-confessionale, inter-culturale.

¹ Il termine "etnico", "etnia" viene usato qui come il più comprensivo delle caratteristiche nazionali, linguistiche, religiose, culturali che definiscono un'identità collettiva e possono esasperarla sino all'etnocentrismo: l'ego-mania collettiva più diffusa oggi.

La convivenza pluri-etnica può essere percepita e vissuta come arricchimento e opportunità in più piuttosto che come condanna: non servono prediche contro razzismo, intolleranza e xenofobia, ma esperienze e progetti positivi e una cultura della convivenza.

2 IDENTITÀ E CONVIVENZA: MAI L'UNA SENZA L'ALTRA; NÉ INCLUSIONE NÉ ESCLUSIONE FORZATA.

“Più chiaramente ci separeremo, meglio ci capiremo”: c'è oggi una forte tendenza ad affrontare i problemi della compresenza pluri-etnica attraverso più nette separazioni. Non suscitano largo consenso i “melting pots”, i crogiuoli dichiaratamente perseguiti come obiettivo (ad esempio negli USA), e non si contano le sollevazioni contro assimilazioni più o meno forzate. Al tempo stesso si incontrano movimenti per l'uguaglianza, contro l'emarginazione e la discriminazione etnica, per la pari dignità.

Non hanno dato buona prova di sé né le politiche di inclusione forzata (assimilazione, divieti di lingue e religioni, ecc.), né di esclusione forzata (emarginazione, ghettizzazione, espulsione, sterminio...). Bisogna consentire una più vasta gamma di scelte individuali e collettive, accettando e offrendo momenti di “intimità” etnica come di incontro e cooperazione inter-etnica. Garanzia di mantenimento dell'identità, da un lato, e di pari dignità e partecipazione dall'altro, devono integrarsi a vicenda. Ciò richiede, naturalmente, che non solo le regole pubbliche e gli ordinamenti, ma soprattutto le comunità interessate si orientino verso questa opzione di convivenza.

3 CONOSCERSI, PARLARSÌ, INFORMARSI, INTER-AGIRE:

“PIÙ ABBIAMO A CHE FARE GLI UNI CON GLI ALTRI,
MEGLIO CI COMPRENDEREMO”.

La convivenza offre e richiede molte possibilità di conoscenza reciproca. Affinché possa svolgersi con pari dignità e senza emarginazione, occorre sviluppare il massimo possibile livello di conoscenza reciproca. “Più abbiamo a che fare gli uni con gli altri, meglio ci comprenderemo”, potrebbe essere la controproposta allo slogan separatista sopra ricordato. Imparare a conoscere la lingua, la storia, la cultura, le abitudini, i pregiudizi e gli stereotipi, le paure delle diverse comunità conviventi è un passo essenziale nel rapporto inter-etnico. Una grande funzione la possono svolgere fonti di informazioni comuni (giornali, trasmissioni, radio, ecc. inter-culturali, pluri-lingui, ecc.), occasioni di apprendimento o di divertimento comune, frequentazioni reciproche almeno occasionali, possibilità di condividere

– magari eccezionalmente – eventi “interni” a una comunità diversa dalla propria (feste, riti, ecc.), anche dei semplici inviti a pranzo o a cena. Libri comuni di storia, celebrazioni comuni di eventi pubblici, forse anche momenti di preghiera o di meditazione comune possono aiutare molto a evitare il rischio che visioni etnocentriche si consolidino sino a diventare ovvie e scontate.

4 ETNICO MAGARI SÌ, MA NON A UNA SOLA DIMENSIONE:

TERRITORIO, GENERE, POSIZIONE SOCIALE,
TEMPO LIBERO E TANTI ALTRI DENOMINATORI COMUNI.

Ha la sua legittimità, e talvolta forse anche le sue buone ragioni, l’organizzazione etnica della comunità, delle differenti comunità: purché sia scelta liberamente, e non diventi a sua volta integralista e totalitaria. Quindi dovremo accettare partiti etnici, associazioni etniche, club etnici, spesso anche scuole e chiese etniche. Ma è evidente che se si vuole favorire la convivenza più che l’(auto-) isolamento etnico, si dovranno valorizzare tutte le altre dimensioni della vita personale e comunitaria che non sono in prima linea a carattere etnico. Prima di tutto il comune territorio e la sua cura, ma anche obiettivi e interessi professionali, sociali, di età... e in particolare di genere; le donne possono scoprire e vivere meglio obiettivi e sensibilità comuni. Bisogna evitare che la persona trascorra tutta la sua vita e tutti i momenti della sua giornata all’interno di strutture e dimensioni etniche, e offrire anche altre opportunità che di norma saranno a base inter-etnica. È essenziale che le persone si possano incontrare e parlare e farsi valere non solo attraverso la “rappresentanza diplomatica” della propria etnia, ma direttamente: quindi è assai rilevante che ogni persona possa godere di robusti diritti umani individuali, accanto ai necessari diritti collettivi, di cui alcuni avranno anche un connotato etnico (uso della lingua, tutela delle tradizioni, ecc.); non tutti i diritti collettivi devono essere fruiti e canalizzati per linee etniche (ad es., diritti sociali – casa, occupazione, assistenza, salute... – o ambientali).

5 DEFINIRE E DELIMITARE NEL MODO MENO RIGIDO

POSSIBILE L’APPARTENENZA, NON ESCLUDERE APPARTENENZE
E INTERFERENZE PLURIME.

Normalmente l’appartenenza etnica non esige una particolare definizione o delimitazione: è frutto di storia, tradizione, educazione, abitudini, prima che di opzione, volontà, scelta precisa. Più rigida e artificiosa diventa la definizione dell’appartenenza e la delimitazione contro altri, più pericolosamente vi è insita la vocazione al conflitto. L’enfasi della disciplina o addirittura dell’imposizione

etnica nell'uso della lingua, nella pratica religiosa, nel vestirsi (sino all'uniforme imposta), nei comportamenti quotidiani, e la definizione addirittura legale dell'appartenenza (registrazioni, annotazioni su documenti, ecc.) portano in sé un'insana spinta a contarsi, alla prova di forza, al tiro alla fune, all'erezione di barricate e frontiere fisiche, alla richiesta di un territorio tutto e solo proprio.

Consentire e favorire, invece, una nozione pratica più flessibile e meno esclusiva dell'appartenenza, e permettere quindi una certa osmosi tra comunità diverse e un riferimento plurimo da parte di soggetti "di confine" favorisce l'esistenza di "zone grigie", a bassa definizione e disciplina etnica e quindi di più libero scambio, di inter-comunicazione, di inter-azione.

Evitare ogni forma legale per "targare" le persone da un punto di vista etnico (o confessionale, ecc.) fa parte delle necessarie misure preventive del conflitto, della xenofobia, del razzismo.

L'autodeterminazione dei soggetti e delle comunità non deve partire dalla definizione delle proprie frontiere e dei divieti di accesso, bensì piuttosto dalla definizione in positivo dei propri valori e obiettivi, e non deve arrivare all'esclusivismo e alla separatezza. Deve essere possibile una lealtà aperta a più comunità, non esclusiva, nella quale si riconosceranno soprattutto i figli di immigrati, i figli di "famiglie miste", le persone di formazione più pluralista e cosmopolita.

6 RICONOSCERE E RENDERE VISIBILE LA DIMENSIONE

PLURI-ETNICA: I DIRITTI, I SEGNI PUBBLICI, I GESTI QUOTIDIANI,
IL DIRITTO A SENTIRSI DI CASA.

La compresenza di etnie, lingue, culture, religioni e tradizioni diverse sullo stesso territorio, nella stessa città, deve essere riconosciuta e resa visibile. Gli appartenenti alle diverse comunità conviventi devono sentire che sono "di casa", che hanno cittadinanza, che sono accettati e radicati (o che possono mettere radici). Il bi- (o pluri-) linguismo, l'agibilità per istituzioni religiose, culturali, linguistiche differenti, l'esistenza di strutture e occasioni specifiche di richiamo e di valorizzazione di ogni etnia presente sono elementi importanti per una cultura della convivenza. Più si organizzerà la compresenza di lingue, culture, religioni, segni caratteristici, meno si avrà a che fare con dispute sulla pertinenza dei luoghi e del territorio a questa o quella etnia: bisogna che ogni forma di esclusivismo o integralismo etnico venga diluita nella naturale compresenza di segni, suoni e istituzioni multiformi. (Franjo Komarica, vescovo di Banja Luka, città pluri-etnica a maggioranza serba in Croazia, oggi assai disputata tra serbi e croati, lo dice in modo semplice: "un prato con molti fiori diversi è più bello di un prato dove cresce una sola varietà di fiori"). Faticosamente l'Europa ha imparato ad accettare la presenza di più confessioni

che possono coesistere sullo stesso territorio e non puntare a dominare su tutti e tutto o a espellersi a vicenda: ora bisogna che lo stesso processo avvenga esplicitamente a proposito di realtà pluri-etniche; convivere tra etnie diverse sullo stesso spazio, con diritti individuali e collettivi appropriati per assicurare pari dignità e libertà a tutti, deve diventare la regola, non l'eccezione.

**7 DIRITTI E GARANZIE SONO ESSENZIALI MA NON BASTANO;
NORME ETNOCENTRICHE FAVORISCONO COMPORTAMENTI ETNOCENTRICI.**

Non si creda che identità etnica e convivenza inter-etnica possano essere assicurate innanzitutto da leggi, istituzioni, strutture e tribunali, se non sono radicate tra la gente e non trovano fondamento in un diffuso consenso sociale; ma non si sottovaluti neanche l'importanza di una cornice normativa chiara e rassicurante, che garantisca a tutti il diritto alla propria identità (attraverso diritti linguistici, culturali, scolastici, mezzi d'informazione, ecc.), alla pari dignità (attraverso garanzie di piena partecipazione, contro ogni discriminazione), al necessario autogoverno, senza tentazioni annessionistiche in favore di qualcuna delle comunità etniche conviventi. In particolare appare assai importante che situazioni di convivenza inter-etnica godano di un quadro di autonomia che spinga la comunità locale (tutta, senza discriminazione etnica) a prendere il suo destino nelle proprie mani e obblighi alla cooperazione inter-etnica, tanto da sviluppare una coscienza territoriale (e di "Heimat") comune: ciò potrà contribuire a scoraggiare tentativi di risolvere tensioni e conflitti con forzature sullo "status" territoriale (annessioni, cambiamenti di frontiera, ecc.).

E non si dimentichi che leggi e strutture fortemente etnocentriche (fondate cioè sulla continua enfasi dell'appartenenza etnica, sulla netta separazione etnica, ecc.) finiscono inevitabilmente a inasprire conflitti e tensioni e a generare o rafforzare atteggiamenti etnocentrici, mentre – al contrario – leggi e strutture favorevoli alla cooperazione inter-etnica possono incoraggiare e irrobustire scelte di buona convivenza.

**8 DELL'IMPORTANZA DI MEDIATORI, COSTRUTTORI DI PONTI,
SALTATORI DI MURI, ESPLORATORI DI FRONTIERA.
OCCORRONO "TRADITORI DELLA COMPATTEZZA ETNICA",
MA NON "TRANSFUGHI".**

In ogni situazione di coesistenza inter-etnica si sconta, in principio, una mancanza di conoscenza reciproca, di rapporti, di familiarità. Estrema importanza positiva possono avere persone, gruppi, istituzioni che si collochino consapevolmente ai

confini tra le comunità conviventi e coltivino in tutti i modi la conoscenza, il dialogo, la cooperazione. La promozione di eventi comuni e occasioni di incontro e azione comune non nasce dal nulla, ma chiede una tenace e delicata opera di sensibilizzazione, di mediazione e di familiarizzazione, che va sviluppata con cura e credibilità. Accanto all'identità e ai confini più o meno netti delle diverse aggregazioni etniche è di fondamentale rilevanza che qualcuno, in simili società, si dedichi all'esplorazione e al superamento dei confini: attività che magari in situazioni di tensione e conflitto assomiglierà al contrabbando, ma è decisiva per ammorbidire le rigidità, relativizzare le frontiere, favorire l'inter-azione.

Esplosioni di nazionalismo, sciovinismo, razzismo, fanatismo religioso, ecc. sono tra i fattori più dirompenti della convivenza civile che si conoscano (più delle tensioni sociali, ecologiche o economiche), e implicano praticamente tutte le dimensioni della vita collettiva: la cultura, l'economia, la vita quotidiana, i pregiudizi, le abitudini, oltre che la politica o la religione. Occorre quindi una grande capacità di affrontare e dissolvere la conflittualità etnica. Ciò richiederà che in ogni comunità etnica si valorizzino le persone e le forze capaci di autocritica, verso la propria comunità: veri e propri "traditori della compattezza etnica", che però non si devono mai trasformare in transfughi, se vogliono mantenere le radici e restare credibili. Proprio in caso di conflitto è essenziale relativizzare e diminuire le spinte che portano le differenti comunità etniche a cercare appoggi esterni (potenze tutelari, interventi esterni, ecc.) e valorizzare gli elementi di comune legame al territorio.

9 UNA CONDIZIONE VITALE: BANDIRE OGNI VIOLENZA.

Nella coesistenza inter-etnica è difficile che non si abbiano tensioni, competizione, conflitti: purtroppo la conflittualità di origine etnica, religiosa, nazionale, razziale, ecc. ha un enorme potere di coinvolgimento e di mobilitazione e mette in campo tanti e tali elementi di emotività collettiva da essere assai difficilmente governabile e riconducibile a soluzioni ragionevoli se scappa di mano.

Una necessità si erge pertanto imperiosa su tutte le altre: bandire ogni forma di violenza, reagire con la massima decisione ogni volta che si affacci il germe della violenza etnica, che – se tollerato – rischia di innescare spirali davvero devastanti e incontrollabili. E anche in questo caso non bastano leggi o polizie, ma occorre una decisa repulsa sociale e morale, con radici forti: un convinto e convincente no alla violenza.

10 LE PIANTE PIONIERE DELLA CULTURA DELLA CONVIVENZA: GRUPPI MISTI INTER-ETNICI.

Un valore inestimabile possono avere, in situazioni di tensione, conflittualità o anche semplice coesistenza inter-etnica, i gruppi misti (per piccoli che possano essere). Essi possono sperimentare sulla propria pelle e come in un coraggioso laboratorio pionieristico i problemi, le difficoltà e le opportunità della convivenza inter-etnica. Gruppi inter-etnici possono avere il loro prezioso valore e svolgere la loro opera nei campi più diversi: dalla religione alla politica, dallo sport alla socialità del tempo libero, dal sindacalismo all'impegno culturale. Saranno in ogni caso il terreno più avanzato di sperimentazione della convivenza, e meritano pertanto ogni appoggio da parte di chi ha a cuore l'arte e la cultura della convivenza come unica alternativa realistica al riemergere di una generalizzata barbarie etnocentrica.

Alexander Langer

Nato a Sterzing/Vipiteno in Alto Adige/Südtirol il 22.2.1946. Giornalista, traduttore, insegnante, collabora fin da giovanissimo a riviste, associazioni, iniziative civiche. Dal 1978 viene eletto per tre legislature in Consiglio provinciale di Bolzano.

Negli anni '80 è tra i promotori del movimento politico dei Verdi in Italia e in Europa, che vede come forza innovativa e trasversale agli schieramenti tradizionali.

Eletto deputato al Parlamento europeo nel 1989 diventa presidente del neo-costituito Gruppo Verde. S'impegna soprattutto per una politica estera di pace, per relazioni più giuste Nord-Sud ed Est-Ovest, per la conversione ecologica della società, dell'economia e degli stili di vita. Compie viaggi e missioni ufficiali in Israele, Brasile, Russia e Argentina, Albania ed Egitto, Romania e Bulgaria.

Dopo la caduta del muro di Berlino aumenta via via il suo impegno per cercare di contrastare il demone crescente dei nazionalismi. Sostiene le forze di conciliazione nei territori dell'ex-Jugoslavia. Con il "Verona Forum" offre un tavolo di dialogo a centinaia di militanti della convivenza che si riuniscono a Verona, Strasburgo, Vienna, Bruxelles, Parigi, Tuzla, Skopje e Zagabria.

Il 26 giugno 1995 si reca a Cannes, con altri parlamentari europei, per portare ai capi di stato e di governo un drammatico appello: "L'Europa muore o rinasce a Sarajevo".

Nel 1981 e 1991 Alexander Langer rifiuta di aderire al censimento nominativo che rafforza la politica di divisione etnica nella sua terra. Con questo pretesto, nel maggio '95, viene escluso senza troppo scandalo dalla candidatura a sindaco di Bolzano.

Decide di togliersi la vita il 3 luglio 1995, all'età di 49 anni.

Riposa nel piccolo cimitero di Telves/Telfes (BZ), accanto ai suoi genitori.

Associazione Tuzlanska Amica, Tuzla (BiH)

Nata nel 1992, è stata riconosciuta come organizzazione non governativa dal 1996, dapprima nel territorio del Cantone di Tuzla e poi a livello nazionale in Bosnia e Erzegovina.

La sede dell'associazione è a Tuzla, ma svolge la sua attività di assistenza psicologica e sanitaria, avvalendosi di team mobili e multidisciplinari che raggiungono anche le comunità più sperdute.

Sono circa 900 i bambini che beneficiano di adozione a distanza, grazie al sostegno, non solo finanziario, di alcune associazioni italiane.

È diretta dalla neuropsichiatra Irfanka Pašagić, pure lei profuga da Srebrenica, premio Alexander Langer 2005.

Tuzlanska Amica

Hasana Kikica 1 – 75000 Tuzla (BiH)

Tel./Fax +387 35 312 321

tz-amica@bih.net.ba

IBAN BA 39 1321 0100 98753816 3090 182

Fondazione Alexander Langer Stiftung - Onlus

Nel sito www.alexanderlanger.org si possono leggere numerosi scritti che Alexander Langer ha seminato durante la sua vita intensa e ricca d'incontri.

Si trovano anche i racconti in più lingue delle attività svolte dalla Fondazione, con i libri pubblicati, i premi assegnati, l'utopia di una fratellanza euromediterranea e dei corpi civili europei di pace e quella di un modo. Dal 2006 ha avviato una collaborazione con l'associazione Tuzlanska Amica, per il sostegno alla rete internazionale "Adopt Srebrenica".

La Fondazione è riconosciuta dalla Provincia Autonoma di Bolzano come Organizzazione di volontariato senza fini di lucro (onlus).

Fondazione Alexander Langer Stiftung

Via Bottai 5 – 39100 Bolzano (I)

C.F. 94069920216 St.Nr.

Tel./Fax +39 0471 977691

info@alexanderlanger.org

Vorwort

Oft werde ich gefragt, welche Erfahrungen und Anregungen ich gezogen habe aus der Verbindung meiner Erlebnisse in Südtirol hinsichtlich der Verständigung, der Konflikte und des interkulturellen Zusammenlebens (ein Thema, das mein ganzes Leben geprägt und gewissermaßen erfüllt hat) und der Erfahrung der letzten Zeit im Europaparlament oder allgemein im Rahmen der europäischen Friedens – und Solidaritätsbewegungen.

Auf diese Weise kam ich auf die Idee zu versuchen, so etwas wie einen kurzen Text zu verfassen, den ich dann bei mehreren Gelegenheiten vorstellte, diskutierte und präziserte.

Ich bin mir voll bewusst, dass ein solcher – nicht auf eine konkrete Situation bezogener und daher abstrakter – Text, in dem viele Überlegungen zu interethnischen Beziehungen – und Konfliktsituationen (bzw. Zu interkulturellen, interkonfessionellen und Rassenkonflikten) komprimiert sind, sich der Gefahr der Unverbindlichkeit aussetzt.

Ich bin aber auch der Überzeugung, dass die Zeit mehr als reif dafür ist, sich nicht nur, und nicht so sehr, mit der Festlegung von “ethnischen Rechten” (bzw. von nationalen oder konfessionellen Rechten) zu befassen, sondern sich auf die Suche zu begeben nach Kriterien zum Aufbau einer Kultur des plurikulturellen Zusammenlebens, die natürlich in erster Linie nicht als ein juristisches Regelwerk, sondern vielmehr als ein System von Werten und Praktiken der gegenseitigen Toleranz, Kenntnis und Begegnung zu verstehen ist.

Ich hoffe, dass diese bescheidenen zehn Punkte Inhalte und Anregungen in diese Richtung liefern können.

Alexander Langer
27.03.1995

Alexander Langer

Zehn Punkte fürs Zusammenleben

1 DAS GEMEINSAME VORKOMMEN MEHRERER VOLKSGRUPPEN WIRD IMMER HÄUFIGER DER NORMALZUSTAND, NICHT DIE AUSNAHME SEIN; DIE ALTERNATIVE LAUTET: ENTWEDER ETHNISCHE AUSGRENZUNG ODER ZUSAMMENLEBEN.

Es wird immer häufiger vorkommen, daß in Europa Gemeinschaften verschiedener Sprache, Kultur, Religion, ethnischer Zugehörigkeit gemeinsam siedeln – vor allem in größeren Städten. Dies ist nicht neu. Auch im Altertum und im Mittelalter gab es in vielen europäischen Städten afrikanische, griechische, armenische, jüdische, deutsche, spanische... Gemeinden.

Das Zusammenleben zwischen Volksgruppen¹, Kulturkreisen, Konfessionen, Sprachen, Nationen u.dgl. gehört somit zum europäischen Normalzustand und ist keine außergewöhnliche Ausnahme – und dies wird zukünftig immer häufiger vorkommen. Damit ist noch nicht gesagt, daß dies leicht oder problemlos gelingt; ganz im Gegenteil. Fremdes, Ungewohntes, Verschiedenes kann das Leben komplizieren, Mißtrauen oder Angst erwecken, Spannung herbeiführen und unter Umständen Konflikt oder Konkurrenz bis zum extremen “entweder/oder” (“mors tua, vita mea”) steigern. Daß der Umgang mit Fremden nicht immer leicht ist, weiß man selbst aus der Erfahrung von Menschen, die aus einem Tal ins andere heiraten oder umsiedeln: gegenseitiges Kennenlernen, Anpassung, Respekt sind gefordert. Die Zunahme von großen Wanderungsströmen und die hohe Mobilität, die mit der modernen Industrie – und postindustriellen Gesellschaft zusammenhängt, führt unweigerlich auch zu wesentlich häufigeren und viel weiter verbreiteten Gelegenheiten inter-kultureller und inter-ethnischer Berührung und Begegnung – und zwar in allen Teilen der Welt. Zum ersten Mal in der Geschichte ist es – vielleicht? hoffentlich! – möglich, so erhebliche Wanderungen und Verschiebungen von Personen, Gruppen und Völkern auf friedliche Weise zu bewältigen,

¹ Die Ausdrücke “Volksgruppe” und “ethnisch” sollen hier – ohne Anspruch auf wissenschaftliche Präzision – als die heute üblichsten Benennungen für Gemeinschaften oder Gemeinschaftsempfinden verwendet werden, die mit Nation, Sprache, Religion, Kultur u.dgl. zu tun haben und somit eine gemeinsame Zugehörigkeit, ein kollektives “Wir” begründen, das sich unter Umständen bis zum Ethnozentrismus steigern kann.

obwohl sie häufig durch Gewalt (Elend, Ausbeutung, Umweltzerstörung, Krieg, Verfolgung...) verursacht wurden. Doch genügen weder Rhetorik noch guter Wille, um damit fertigzuwerden: will man tatsächlich das Zusammenleben zwischen unterschiedlichen Personen oder Gruppen auf demselben Territorium aufbauen, gilt es, eine umfassende und vielschichtige Kunst des Zusammenlebens zu entwickeln. Andererseits wird aber auch immer deutlicher, daß die forcierte Durchsetzung vermeintlicher ethnischer oder vergleichbarer (wie etwa konfessioneller, nationaler, stammesbezogener, "rassischer") Rechte durch Zielsetzungen wie Errichtung ethnischer Staatswesen, Durchführung "ethnischer Säuberungen" oder "nationaler Gleichschaltung", durch ethnische Separation oder Sezession u.dgl.m. Konflikte und Kriege unvorhersehbaren Ausmaßes nach sich zieht. Die Alternative zwischen ethnischer Ausgrenzung (wie immer man sie begründen mag – selbst wo es sich um Selbstschutz handelt) einerseits und pluri-ethnischem Zusammenleben andererseits ist heute die eigentliche Schlüsselfrage der Volksgruppenproblematik: mag es sich dabei um unterdrückte oder minderheitliche Volksgruppen handeln, mögen sie vor kürzerer oder längerer Zeit eingewandert sein, mag es um religiöse oder ethnische Minderheiten gehen, mag ethnisches Erwachen oder der Konflikt zwischen Volksgruppen, Konfessionen oder Kulturen im Spiel sein.

Pluri-ethnisches Zusammenleben kann als Bereicherung und neue Chance empfunden werden – aber auch als negativer Zustand, zu dem man sich verurteilt fühlt. Nicht Predigten gegen Rassismus, Intoleranz und Fremdenhaß werden den Durchbruch bringen, sondern viel eher positive Erfahrungen und Projekte, die eine Kultur des Zusammenlebens glaubhaft verkörpern.

2 IDENTITÄT UND ZUSAMMENLEBEN SIND NICHT TRENNBAR; KEIN ZWANG ZUM EINSCHLUSS, KEIN ZWANG ZUM AUSSCHLUSS.

"Je klarer wir trennen, desto besser verstehen wir uns": diese Devise galt früher für lange Zeit in Südtirol, unter diesem Motto geht man auch heute an die verschiedensten Situationen heran, wo mehrere Volksgruppen gemeinsam vorkommen und man die damit verbundenen Probleme im wesentlichen durch Trennung lösen möchte. Die Idee der "melting pots" (Schmelztiegel) – wie man beispielsweise in den USA anstrebt – begeistert niemanden in Europa, gegen mehr oder weniger erzwungene Assimilation wehrt man sich vielerorts. Aber gleichzeitig gibt es Bewegungen für Gleichheit, gegen ethnische Ausgrenzung und Diskriminierung, für Gleichberechtigung. Da ist ein Widerspruch.

Bisher wurde oft entweder die Politik des zwangsweisen Einschlusses (Assimilierung, Verbot und Unterdrückung sprachlicher oder religiöser Vielfalt)

oder des zwangsweisen Ausschlusses (Ausgrenzung, Ghettoisierung, Vertreibung, Vernichtung) versucht – beide haben weder Gerechtigkeit noch Befriedung gebracht. Gefordert ist hingegen eine breitere Palette individueller und kollektiver Optionen: es braucht sowohl “ethnische Intimität” (das Unter-sich-Sein) als Begegnung und Kooperation zwischen Volksgruppen. Gewährleistung der Erhaltung der Eigenart, einerseits, und echte Gleichberechtigung und Partizipation andererseits gehören zusammen und ergänzen sich gegenseitig. Dies erfordert jedoch nicht nur entsprechende öffentliche und verbindliche Regelungen und Institutionen, sondern vor allem, daß sich die betroffenen Volksgruppen für den Weg des Zusammenlebens statt der Konfrontation entscheiden.

3 GEGENSEITIGES KENNENLERNEN, DIALOG, INFORMATION, INTERAKTION: “JE MEHR WIR MITEINANDER ZU TUN HABEN, DESTO BESSER VERSTEHEN WIR UNS”.

Das Zusammenleben bietet und fordert viele Möglichkeiten gegenseitigen Kennenlernens. Damit dies mit gleicher Würde und ohne Ausgrenzung geschehen kann, braucht es die größtmögliche gegenseitige Kenntnis. “Je mehr wir miteinander zu tun haben, desto besser verstehen wir uns”, könnte die Antwort auf das oben zitierte Trennungsgebot lauten. Sprache, Geschichte, Kultur, Bräuche, Gewohnheiten, Ängste, Vorurteile, Stereotype der verschiedenen zusammenlebenden Volksgruppen kennen und verstehen zu lernen, trägt entscheidend zu guten Beziehungen bei. Eine ganz besonders wichtige Aufgabe kann dabei von Informationsträgern übernommen werden, die sich gleichzeitig an mehrere Volksgruppen wenden (Zeitungen, TV- und Rundfunksendungen, Veranstaltungen in mehreren Sprachen und/oder Kulturen), aber auch gemeinsame Möglichkeiten zur Gestaltung der Freizeit, zum Lernen, usw. Jede Gelegenheit zur Begegnung, jedes Angebot an die “anderen”, zumindest hin und wieder einen Blick in das Innenleben der eigenen Volksgruppe zu werfen (z.B. an Festen teilzunehmen), auch nur gelegentliche Einladungen zum Essen oder zu Ausflügen können da eine große Rolle spielen. Gemeinsame Geschichtsbücher, gemeinsames Begehen öffentlicher Anlässe, möglicherweise auch gemeinsames Gebet oder Meditation können stark dazu beitragen, die Gefahr ethnozentrischer Selbstübersteigerung in Grenzen zu halten und nicht gefährliche Selbstverständlichkeiten wachsen zu lassen.

4 ETHNIC IS BEAUTIFUL? JA, ABER NICHT EINDIMENSIONAL:

ES GIBT AUCH NOCH ANDERE GEMEINSAME NENNER

(UMWELT, GESCHLECHT, SOZIALE ANLIEGEN, FREIZEIT...).

Eine Gemeinschaft nach ethnischen Kriterien zu strukturieren, mag seine Legitimität und manchmal auch seine guten Gründe haben. Nur muß es sich um eine freie und demokratische Organisationsweise handeln, nicht um eine ausschließliche und dadurch wiederum totalitäre Einengung auf eine einzige Dimension. Man wird also zu akzeptieren haben, daß es ethnische Parteien, ethnische Vereine, ethnische Clubs, vielleicht sogar ethnisch strukturierte Kirchen und Schulen geben kann. Will man aber das Zusammenleben stärker fördern als die ethnische Isolierung und/oder Selbstisolierung, gilt es, auch alle anderen Dimensionen des persönlichen und gemeinschaftlichen Lebens aufzuwerten, die sich nicht in erster Linie ethnisch strukturieren. Man denke dabei zuallererst an die gemeinsame Sorge für Umwelt und Lebensraum, aber auch an berufliche, soziale, altersbedingte und viele andere Interessen. Gerade die besondere Sensibilität von Frauen kann in vielen Fällen quer zu ethnischer Abgrenzung verbindend wirken. Es darf nicht dazu kommen, daß Menschen ihr ganzes Leben und ihren gesamten Tagesablauf in Strukturen und Zusammenhängen verbringen, die vor allem ethnisch gekennzeichnet sind: sie brauchen auch Gelegenheiten, bei denen es selbstverständlich zu inter-ethnischer und inter-kultureller Begegnung kommt. Insofern ist es besonders wichtig, daß sich die einzelnen Menschen verschiedener Volksgruppe nicht bloß auf dem Umweg über die sozusagen offizielle Vertretung ihrer Volksgruppe – also von Block zu Block, von Lager zu Lager – begegnen. Deshalb ist es von so großer Bedeutung, daß auch in stark ethnisch gefärbten Gesellschaften und Strukturen Menschen – und Personenrechte gelten, die – neben den notwendigen kollektiven Rechten und Garantien – auch den einzelnen Personen Sicherheit bieten. Gewiß, viele Rechte haben ihre ethnische und damit notwendigerweise eine kollektive Dimension: sie haben mit Sprache, Schutz der Tradition, usw. zu tun, doch nicht alle kollektiv begründeten Rechte müssen auf ethnischer Basis in Anspruch genommen werden; insbesondere soziale und umweltbezogene Rechte (Wohnung, Arbeit, Fürsorge, Gesundheitsschutz, usw.) müssen unabhängig von jeder ethnischen Zuordnung beanspruchbar sein.

5 ETHNISCHE ZUGEHÖRIGKEIT SO DURCHLÄSSIG ALS MÖGLICH MACHEN,

ZUGEHÖRIGKEIT UND MITMACHEN AUF MEHREREN SEITEN

NICHT AUSSCHLIESSEN.

Normalerweise bedarf es keiner besonderen Festlegung, um die ethnische

Zugehörigkeit zu bestimmen und abzugrenzen: sie geht auf Geschichte, Tradition, Erziehung, Gewohnheiten zurück, noch lange bevor sie bewußte Option, gewollte Entscheidung wird. Je rigider und je forcierter aber die Festlegung der Zugehörigkeit und die Abgrenzung gegenüber anderen wird, desto bedrohlicheres Konfliktpotential steckt in solchen Regelungen. Die Aufbauschung ethnischer Treue oder gar die erzwungene ethnische Loyalität etwa im Gebrauch der Sprache, Teilnahme an religiösen Übungen oder in der Bekleidung (bis hin zum Uniformzwang), aber auch im alltäglichen Verhalten, und erst recht die gesetzliche Definition einer rechtswirksamen Zugehörigkeit (samt Eintragung in Register oder dergleichen) tragen in sich den unheilvollen Auftrag, einander zu zählen und zu messen, was auch Kraftproben, Tauziehen und Majorisierung bedeuten kann – bis hin zur Errichtung von Barrikaden und sonstigen geradezu physischen Grenzziehungen, bis hin zur Forderung nach einem je eigenen Siedlungsgebiet für jede Volksgruppe.

Deshalb ist es so wichtig, eine pragmatischere und flexiblere – vor allem: weniger exklusive – Auslegung der Zugehörigkeit zu einer Volksgruppe, Konfession u.dgl. zu bevorzugen: es muß eine gewisse Osmose mit fließenden Übergängen zwischen verschiedenen Gemeinschaften möglich sein, es muß für Grenzgänger erlaubt sein, sich da und dort zuzugesellen und teilzuhaben, es braucht – neben dem klar definierten Territorium – auch “Grauzonen”, Freiräume für Begegnung (“Freihandelszonen”, würde man sie kommerziell nennen), Existenzmöglichkeiten mit einem möglichst geringen Definitionszwang, ohne Herumreiten auf ethnischer oder konfessioneller Disziplin, dafür mit Chancen auf freieren Austausch, Kommunikation, Interaktion.

Man muß vermeiden, Personen gesetzlich in eine ethnische, konfessionelle oder gar rassistische Schablone zu zwängen, ja, sie womöglich zu kennzeichnen – dies zu verhindern, gehört zu den notwendigen Vorbeugungsmaßnahmen gegen ethnische Konflikte, Xenophobie, Rassismus, Vertreibungsgelüste.

Die echte Selbstbestimmung der Personen und der Volksgruppen darf nicht vor allem die Festlegung der eigenen Grenzen oder den Erlaß von Zugangsverboten im Auge haben, sondern muß vielmehr von der positiven Benennung von Wert – und Zielvorstellungen ausgehen, und darf auf keinen Fall soweit gehen, daß Ausschließlichkeit und Trennung damit verbunden sind. Es muß auch die Möglichkeit geben, mehreren Gemeinschaften gegenüber offen und loyal zu sein – ohne Exklusivanspruch! Vor allem Kinder von Einwanderern oder aus “gemischten” Familien, ebenso wie Personen mit stark pluralistischen oder kosmopolitischen Zügen brauchen diese Chance.

**6 PLURI-ETHNISCHES ZUSAMMENLEBEN MUSS AUCH SICHTBAR
ANERKANNT WERDEN: RECHTSORDNUNGEN, SYMBOLE,
ALLTAGSGESTEN MÜSSEN AUSDRÜCKLICH DAS HEIMATRECHT
FÜR DIE VIELFALT VERKÖRPERN.**

Das gemeinsame Vorkommen von verschiedenen Volksgruppen, Sprachen, Kulturen, Religionen, Traditionen... auf dem gleichen Siedlungsgebiet, in der gleichen Stadt, erheischt Anerkennung und sichtbares Heimatrecht. Die Angehörigen verschiedener Volksgruppen usw. müssen sich “daheim” fühlen können, ihr Bürgerschaftsrecht muß anerkannt sein, ihr Anspruch auf Verwurzelung muß berücksichtigt werden. Zwei – oder Mehrsprachigkeit, entsprechender Freiraum und Existenzrecht für die verschiedenen religiösen, kulturellen, sprachlichen und sonstwie “ethnisch” charakterisierten Einrichtungen gehören ebenso dazu wie das Vorhandensein von Strukturen und Möglichkeiten zur Begegnung. Je deutlicher das Heimatrecht und damit der freie Ausdruck von Identität auf dem ganzen gemeinsamen Siedlungsgebiet gesichert sind und je sichtbarer somit verschiedene Religionen, Sprachen und Kulturen auftreten können, desto weniger Raum wird die Forderung nach eigenen und exklusiven Territorien, Institutionen, usw. finden, und desto weniger wird man sich streiten müssen, wem dieser oder jener Ort “gehört” – man denke nur an die peinlichen jahrhundertealten Streitigkeiten zwischen Religionen und Konfessionen um den exklusiven Anspruch auf die verschiedenen heiligen Stätten Jerusalems! Jede Art des ethnischen Exklusivismus oder Totalitarismus läßt sich leichter vermeiden, wenn die gleichzeitige Präsenz mehrerer Volksgruppen durch die selbstverständliche Vielfalt von Zeichen, Sprachen, Symbolen, Einrichtungen gewährleistet wird. (Bischof Franjo Komarica von Banja Luka, einer heute sehr umstrittenen pluri-ethnischen Stadt Kroatiens mit serbischer Mehrheit, drückt dies so aus: “eine Wiese mit vielen verschiedenen Blumen ist viel schöner sei als eine, wo nur eine einzige Blumenart blüht”).

Europa hat mühsam und nach vielen Kriegen gelernt, die konfessionelle Vielfalt auf demselben Territorium zu akzeptieren, ohne daß die eine Konfession über die anderen herrschen oder die anderen vertreiben müßte. Nun muß diese Akzeptanz auch auf das Neben – und Miteinander von Volksgruppen, Nationen, Ethnien ausgedehnt werden; ein Zusammenleben, das die Anerkennung geeigneter individueller und kollektiver Rechte erfordert, um allen die gleiche Würde und die gleiche Freiheit zu sichern. Dies muß die Regel werden, nicht die Ausnahme bleiben.

7 RECHTE UND GARANTIE SIND WESENTLICH, GENÜGEN ABER NICHT; ETHNOZENTRISCHE REGELN FÖRDERN ETHNOZENTRISCHES VERHALTEN.

Man darf nicht glauben, daß ethnische Identität – ebenso wie das inter-ethnische Zusammenleben – vor allem durch Gesetze, Institutionen, Strukturen und Gerichte gesichert werden kann. Viel mehr kommt auf Verhaltensweisen und gesellschaftlichen Konsens der betroffenen Menschen und Gruppen an. Doch soll man die Wichtigkeit einer klaren und für alle verbindlichen Rechtsordnung nicht unterschätzen, die allen das Recht auf Eigenart (durch Absicherung sprachlicher, kultureller, schulischer, konfessioneller und sonstiger Rechte) sichert, allen Gleichberechtigung gewährleistet (Teilnahme, Information, Diskriminierungsschutz...) und die notwendige Selbstregierung ohne jeden Zwang zum Anschluß an die eine oder andere Gruppe anerkennt. Insofern ist es besonders wichtig, daß dort, wo mehrere Volksgruppen, Konfessionen usw. gemeinsam leben, die lokale Selbstverwaltung möglichst weit geht, damit alle zusammenlebenden Menschen und Volksgruppen gemeinsame Verantwortung und gemeinsame Zugehörigkeit zu dieser besonderen gemeinsamen Heimat entwickeln können. Gerade ein hohes Maß lokaler Selbstregierung kann auch ein gutes Gegenmittel gegen Anschlußgelüste, Grenzveränderungen u.dgl. sein, die erfahrungsgemäß leicht zu Konflikt und Krieg führen können.

Imübrigensolltemanbedenken,daßstarkethnozentrischgefärbteRechtsordnungen (in denen ethnische Zugehörigkeit und ethnische Trennung stark hervorgehoben wird) naturgemäß auch eher ethnozentrische Verhaltensweisen fördern und daher unvermeidlich Spannung und Konflikt stimulieren, während Gesetze, Strukturen und Rechtsordnungen, die eher den Dialog und die Zusammenarbeit zwischen Volksgruppen fördern, naturgemäß eine Kultur und Politik des guten Zusammenlebens ermutigen und stärken.

8 VON DER WICHTIGKEIT DER VERMITTLER, BRÜCKENBAUER, MAUERSPRINGER, GRENZGÄNGER; ES BRAUCHT "VERRÄTER DER ETHNISCHEN GESCHLOSSENHEIT", DOCH KEINE "ÜBERLÄUFER".

Wo immer Volksgruppen, Ethnien, Konfessionen u.dgl. auf demselben Raum zusammenleben, gibt es eine Ausgangssituation mit geringer gegenseitiger Kenntnis und Vertrautheit. Eine enorm wichtige Rolle können da Personen, Gruppen, Institutionen spielen, die sich bewußt entlang der Grenze zwischen den zusammenlebenden Gruppen bewegen und sich insbesondere der Aufgabe widmen, gegenseitiges Kennenlernen, Dialog und Zusammenarbeit zu fördern. Die Veranstaltung gemeinsamer Ereignisse oder Begegnungen, gemeinsame

Aktionen u.dgl. entstehen ja nicht aus dem Nichts, sondern erfordern eine zähe und sensible Anbahnungsarbeit, wobei auch sehr viel Vermittlung und Einfühlung notwendig ist, die Sorgfalt und Glaubwürdigkeit erfordert. So wichtig es in Situationen des Zusammenlebens sein mag, die Eigenart der verschiedenen Gruppen zu pflegen, so bedeutsam ist es aber auch, daß es Kräfte gibt, die sich vor allem der Erkundung, Aufweichung und schließlich Überschreitung der Grenzen widmen. Wo Spannung oder Konflikt besteht, mag solche Tätigkeit als gefährlich beurteilt oder als Schmuggel unterbunden werden – trotzdem ist sie wesentlich, um Starrheit, Abgrenzung und Feindseligkeit aufzulösen und Interaktion zu fördern.

Nationalismus, Chauvinismus, Rassismus, religiöser Fanatismus u.dgl. gehören zu den explosivsten Sprengkräften, die das gesellschaftliche Zusammenleben bedrohen – mehr als beispielsweise soziale, ökologische oder wirtschaftliche Faktoren. Praktisch alle Bereiche des sozialen Lebens werden angesprochen und stimuliert: Kultur, Wirtschaft, Alltag, Vorurteile, Gewohnheiten... nicht nur Politik oder Religion. Deshalb ist es so ungeheuer wichtig, daß ethnischer Konfliktstoff rechtzeitig erkannt und entschärft wird. Und gerade dazu braucht es die Abwehrkräfte gegen diesen Virus, die es in jeder Gemeinschaft gibt und die rechtzeitig unterstützt werden müssen, will man Explosionen verhindern. "Verräter der ethnischen Geschlossenheit" gehören zu den wichtigsten Abwehrkräften und bewahren kritische Distanz auch zur eigenen Gruppe – nur dürfen sie sich niemals in "ethnische Überläufer" ins andere Lager verwandeln, sonst verlieren sie ihre Wurzeln und werden sofort völlig unglaubwürdig. Gerade im Konfliktfall ist es von grundlegender Wichtigkeit, die divergierenden ethnischen Anliegen zu relativieren, die ethnische Geschlossenheit und die Versuchung, Schutzmächte von außen zu mobilisieren, in Grenzen zu halten, und dafür eher die gemeinsame Bindung an den gemeinsamen Lebensraum zu unterstreichen. Dazu braucht es Menschen, die fähig sind, die ethnische Geschlossenheit als obersten Wert zu unterlaufen und zu überwinden.

9 EINE GRUNDVORAUSSETZUNG: GEWALT MUSS AUSGESCHLOSSEN SEIN.

Selten wird es inter-ethnisches Zusammenleben ganz ohne Spannungen, Konkurrenz, Konflikte geben. Eher ist es – leider – so, daß ethnisches Konfliktpotential (zwischen Konfessionen, Nationen, Volksgruppen, Ethnien, "Rassen"...) eine enorme Mobilisierungskraft und die Fähigkeit in sich trägt, sehr schnell kollektive Emotionen, Solidarität, Kompaktheit, Ressentiments, Rache usw. auf den Plan zu rufen. Ethnische Konflikte sind wie kaum sonst welche

imstande, Geschlossenheit zu schaffen, und lassen sich nur schwer in rationale Bahnen lenken, wenn sie außer Kontrolle geraten.

Da hat eine Grundvoraussetzung Vorrang vor allen anderen: jeder Art von Gewaltanwendung muß sofort Einhalt geboten werden! Wo immer der Keim der Gewalt in ethnischen Auseinandersetzungen auftaucht, muß man ihm mit äußerster Energie entgegentreten, denn würde er toleriert, käme damit eine verheerende Spirale in Bewegung, die kaum mehr aufzuhalten ist. Auch hier ist es nicht in erster Linie eine Frage der Polizei oder der Rechtsordnung, sondern vor allem einer ganz entschiedenen moralischen, gesellschaftlichen Absage an die Gewalt; einer festverwurzelten und überzeugenden ethischen Entscheidung zugunsten demokratischer, gewaltfreier Konfliktlösung.

10 VORDENKER UND VORLÄUFER DES ZUSAMMENLEBENS: GEMISCHTE GRUPPEN.

In Situationen des Zusammenlebens, der inter-ethnischen Spannung oder gar des Konflikts, gibt es ein unschätzbar wertvolles Friedensinstrument: nämlich gemischte inter-ethnische (inter-konfessionelle, inter-kulturelle...) Gruppen (so klein und bescheiden sie auch sein mögen). Solche Gruppen können am eigenen Leibe pionierhaft die Probleme, die Schwierigkeiten und die Chancen des inter-ethnischen Zusammenlebens erproben. Solche Gruppen können in den verschiedensten Feldern tätig sein: ob in Religion oder Politik, im Sport oder in der Freizeit, in Gewerkschafts- oder Kulturarbeit... In jedem Fall wird in solchen Gruppen das Zusammenleben in all seinen Aspekten praktisch erprobt und geübt – wer die schwierige Kunst des Zusammenlebens schätzt oder gar erlernen möchte, wisse, daß gemischte Gruppen der beste Weg dazu sind. Sie stellen heute wohl das einfachste und gleichzeitig das wirksamste Gegenmittel gegen den allorts aufflackernden ethnischen Konflikt und gegen den Rückfall in ethnozentrische Barbarei dar.

Alexander Langer

Geboren 1946, in Sterzing (Südtirol, Italien). In Sterzing, Bozen, Florenz gelebt. Lehrer, Journalist, Übersetzer. Mehrmals seit 1978 als Vertreter autonomer lokaler Listen "fürs andere Südtirol" im Südtiroler Landtag bzw. im Regionalrat.

In den 80er Jahren unter den Begründern der Grünen Italiens. Seit 1989 Mitglied des Europäischen Parlaments; damals erster Vorsitzender der neugegründeten Fraktion der Grünen. Vorrangig in der Außen – und Friedenspolitik engagiert, aktiv für gerechte Nord-Süd-Beziehungen und Öffnung gegenüber dem Osten.

Aktiv in verschiedenen Initiativen und Vereinen.

1991 bis 1994 Vorsitzender der EP-Delegation "Albanien, Bulgarien, Rumänien". Mitglied der EP-Delegation "Südosteuropa". Mitbegründer des "Verona Forums für Frieden im ehemaligen Jugoslawien", wo er die interethnischen Kräfte der Versöhnung unterstützte.

Am 26 Juni 1995 fährt er mit anderen Parlamentariern nach Cannes, um an die Staatsoberhäupter und Regierungschefs einen dramatischen Appell zu richten: „Europa stirbt oder wird wiedergeboren in Sarajevo“.

Am 3 Juli 1995, mit 49 Jahren, entscheidet er, sein Leben zu beenden.

Im Friedhof von Telfes ruht er jetzt neben seinen Eltern.

Verein Tuzlanska Amica

Die Organisation “Tuzlanska Amica” wurde 1992 gegründet, 1996 ist die Nicht-Regierungsorganisation zuerst vom Kanton Tuzla und dann auf nationaler Ebene Bosnien Herzegowinas anerkannt worden. Der Sitz der Organisation befindet sich in Tuzla, einer Stadt im Nordosten Bosnien Herzegowinas. Durch den Einsatz von mobilen interdisziplinären Teams kann die psychologische und medizinische Hilfe aber auch in den verlassenen Zonen angeboten werden. Tuzlanska Amica hat durch die Unterstützung verschiedener Vereine, welche größtenteils aus Italien stammen, ein Netz von Patenschaften für ca. 900 Kinder in Bosnien Herzegowina aufgebaut.

Tuzlanska Amica wird von Irfanka Pašagić geleitet, einer Neuropsychiatrin, die 1992 als Flüchtling aus Srebrenica nach Tuzla kam, 2005 wurde sie mit dem internationalen Alexander Langer Preis ausgezeichnet.

Tuzlanska Amica

Hasana Kikica 1 – 75000 Tuzla (BiH)

Tel./Fax +387 35312321

tz-amica@bih.net.ba

IBAN BA 39 1321 0100 98753816 3090 182.

Fondazione Alexander Langer Stiftung

Die Alexander Langer Stiftung wurde 1999 gegründet. Alexander Langer hat stets große Ideen verfochten und gleichzeitig nie die Politik der kleinen Schritte vergessen. Die Stiftung setzt sich dafür ein, solidarische und demokratische Konfliktlösungen zu fördern, die Rechte von Einzelpersonen und Minderheiten zu stärken und vor jeder Art der Diskriminierung zu schützen sowie eine verstärkten ökologischen Denken in der Wirtschaft, am Arbeitsplatz und im täglichen Leben Durchbruch zu verhelfen. Zahlreiche Texte von und über Alexander Langer und Informationen über die Projekte der Alexander Langer Stiftung finden sie auf der homepage www.alexanderlanger.org

Fondazione Alexander Langer Stiftung

Bindergasse 5 – 39100 Bozen (I)

C.F: 94069920216 St.Nr.

Tel./Fax +39 0471 977691

info@alexanderlanger.org

Introduction

I've often been asked what experiences and suggestions I might have learned through the mixture of my experience in communication, conflict and inter-cultural life in common in South Tyrol (an engagement which has marked and in a certain sense filled my whole life story) and the more recent experience at the European Parliament, or more generally, in the European movements for peace and solidarity.

That's how the idea was born to try and write a short of "ten steps for togetherness" which I have presented, discussed and honed on many occasions.

I do realize that to condense in a short text – and what more an abstract one, not related to a specific situation – a collection of considerations on situations of inter-ethnic (or inter-cultural, inter-confessional, inter-racial, etc.) contacts and conflicts may run the risk of being too generic. But I am also convinced that the time is more than ripe to start dealing not only with the definition of "ethnic rights" (or national, confessional, etc... rights), but also the search for a set of criteria to build an ordering of pluri-cultural life in common, which obviously cannot be conceived first hand as a set of legal norms, but must be mostly about values and practices of mutual tolerance, knowledge and social mixing.

I hope these modest ten points can provide motivations and elements that go in that direction.

Alexander Langer
27. 03.1995

Alexander Langer and the art of living together

1 A MULTI-ETHNIC CO-HABITATION WILL BE THE NORM RATHER THAN THE EXCEPTION; THE ALTERNATIVE IS BETWEEN ETHNIC EXCLUSION AND LIVING TOGETHER.

Situations of communities living together with different languages, cultures, religions, and ethnic backgrounds on the same territory will be increasingly frequent, especially in the cities. And this is not news. In the European cities of antiquity and the middle ages as well, there were African, Greek, Armenian, Jewish, Polish, German, Spanish and other neighbourhoods.

Multi-ethnic¹, multi-cultural, multi-religious, multi-lingual, multi-national living together is therefore, and will be increasingly normal, rather than exceptional. This does not mean that it will be easy or evident, on the contrary. Diversity, the unknown, what is strange complicates life, creates fear, and can become the object of diffidence and hatred, it can spur competition to its extreme realization of “*mors tua, vita mea*”. This is demonstrated by the very experience of someone who from one valley comes to the next one to be married, and therefore must adapt and at the same time demands respect and adaptation. The ever growing migrations and the mobility which modern life imposes inevitably trigger a higher level of inter-ethnic and inter-cultural interaction, in all corners of the world. For the first time in history, it is – maybe – possible to choose in full conscience to deal with and resolve in a peaceful manner these numerous movements of people, communities, populations, even if their origin often is to be found in violence (misery, exploitation, environmental destruction, war, persecutions, etc.). But rethorics and declared good will are not sufficient: if one really wants to foster living together among diverse people on the same territory, one must develop an intricate art of togetherness. Besides, it is increasingly evident that the approaches based on the affirmation of ethnic or similar rights – be they national, confessional, tribal, or “racial” – through objectives like the ethnic state, or ethnic secession, ethnic purification, national homogenization, etc., lead to conflicts and wars of an unforeseeable scope. The alternative between ethnic exclusivism (however it is motivated, even in self- defence) and multi-ethnic living together

1 The term “ethnic” is used here as the most comprehensive of national, linguistic, religious and cultural characteristics, that define a collective identity, and which can exasperate it to the point of ethnocentrism: the most common collective ego-mania to be found today.

is the key question of the ethnic issue today, whether one deals with oppressed or minority ethnic groups, recent or older immigration, religious minorities, ethnic re-awakenings, or inter-ethnic, inter-confessional, inter-cultural conflictuality. Multi-ethnic living together can be perceived and experienced as an enrichment and an opportunity for something more, rather than as a condemnation: we do not need sermons against racism, intolerance and xenophobia, but experiences and positive projects, and a culture of living together.

2 IDENTITY AND LIVING TOGETHER: NEVER THE ONE WITHOUT THE OTHER; NEITHER FORCED INCLUSION NOR FORCED EXCLUSION.

“The clearer we are separated, the better we will understand each other”: there is today a strong tendency to deal with the problems of multi-ethnic cohabitation through more precise separations. “Melting pots” do not have a large consensus, even where they were declared as a clear objective (for example, in the USA), and there are countless rebellions against more or less forced assimilation. At the same time, one witnesses the existence of movements for equality, against marginalization and ethnic discrimination, and for equal dignity.

Policies for the forced inclusion (assimilation, prohibition of language or religion, etc.), or forced exclusion (marginalization, “ghettization”, expulsion, eradication, etc.) have given no positive results. One must guarantee a wider number of individual and collective choices, accepting moments of ethnic “intimacy” as an expression of identity which must not necessarily harm inter-ethnic meeting and cooperation. The guarantee that one can maintain one’s identity on the one hand, and an equal opportunity to participate on the other, must feed into each other in a reciprocal manner. This obviously requires that not only the public regulations and the orders orient their efforts in the direction of a friendly cohabitation among the concerned communities, but above all that the communities themselves wish to do so.

3 TO KNOW EACH OTHER, TALK AMONG EACH OTHER, INFORM ONE’S SELF, INTER-ACT: “THE MORE WE HAVE TO DO ONE WITH THE OTHER, THE BETTER WE WILL UNDERSTAND EACH OTHER”.

Living together offers and demands a lot of possibilities of reciprocal knowledge. In order for it to happen with equal dignity and without marginalization, it is important to develop the maximum level of mutual knowledge possible. “The more we have to do one with the other, the better we will understand each other”, could be the counter-proposal to the separatist slogan mentioned above. Learn to know the language, the history, the culture, the habits, the prejudices and stereotypes, the

fears of the different communities living together is an essential step in an inter-ethnic relation. An important function can be taken on by common information sources (inter-cultural, multi-ethnic newspapers, radio and TV broadcast, and the like), common opportunities of learning and pleasure, getting together occasionally and reciprocally, a chance to share – even if only exceptionally – “internal” events of a community that is different from one’s own (feasts, rites, etc.), even some simple invitations to lunch or dinner. Common story books, common celebrations of public events, even perhaps moments of common prayer and meditation can do a lot to avoid the risk that ethnocentric visions are consolidated to the point that they become obvious and natural.

4 “ETHNIC IS BEAUTIFUL?” WHY NOT?, BUT NOT AT ONLY ONE DIMENSION: TERRITORY, GENDER, SOCIAL POSITION, LEISURE TIME AND MANY OTHER COMMON DENOMINATORS MAY BE IMPORTANT AS WELL.

At times, for different communities, the ethnic organization of society can have its legitimacy and even its good reasons to exist: however it must be out of a free choice, and not become in turn integralist and totalitarian. This means that we will have to accept ethnic parties, ethnic associations, ethnic clubs, and often also ethnic schools and churches. But it is evident that if one wants to favour living together, rather than ethnic (self-)isolation, one will need to put value in all the other dimensions of private and community life which are not above all ethnic. And first of all, the common territory and its care, as well as professional, social, age-group, and in particular gender-linked objectives and interests; women can better discover and experience common objectives and sensitivities. One must avoid that people live all their lives and all moments of their daily existence inside ethnic structures and dimensions, and therefore offer them other opportunities which normally are of an inter-ethnic nature. It is essential that people can meet and talk and show their value not through the “diplomatic representation” of their own ethnic group, from block to block, but directly: it is therefore quite relevant that each person may enjoy strong individual human rights, next to the necessary community rights, some of which will also have an ethnic connotation (use of the language, protection of traditions, etc.); not all community rights need be applied and channelled only according to ethnic lines (for ex., social rights – a home, a job, assistance, health – or environmental rights).

**5 DEFINE AND DELINEATE IN THE LEAST RIGID WAY POSSIBLE
ONE'S BELONGING, DO NOT EXCLUDE MULTIPLE BELONGINGS
AND INTERFERENCES.**

Normally, ethnic belonging does not require a particular definition or delimitation: it is the fruit of history, tradition, education, habits, before it is a question of options, will, and precise choice. The more a definition of belonging and of a delineation against others becomes rigid and artificial, the more there is a danger of an inherent vocation to conflict. The emphasis on discipline or worse the ethnic imposition in the use of the language, religious practices, dressing habits (with the extreme expression of imposed uniforms), in daily attitudes, to the point of a legal definition of belonging (registration, remarks on documents, etc.) carry with them an unhealthy pressure to count each other, to the test of force, to rope pulling, to the erection of barricades and physical borders, and to the demand for a territory to be exclusively for one's own group. On the other hand, to consent and enhance a more flexible and less exclusive practical sense of belonging, and therefore allow for a certain osmosis among different communities and multiple references on the part of "border" subjects, helps to create "grey zones", with a low ethnic definition and discipline, and therefore enhances free exchange, inter-communication, interaction. To avoid all legal forms of "tagging a label" on people from an ethnic (or confessional, etc.) point of view, is part of the measures to prevent conflicts, xenophobia, and racism. The self-determination of subjects and of communities must not stem from the definition of one's own borders and of limits to access, but rather it should come from the positive definition of one's own values and objectives, and it must not reach the point of exclusionism and separateness. One must favour a concept of loyalty open to several communities, and not an exclusive one, a concept in which above all sons of immigrants, children from "mixed families", people stemming from more pluralistic and cosmopolitan backgrounds can recognize themselves.

**6 RECOGNIZE AND EVIDENCE THE MULTI-ETHNIC DIMENSION:
RULES, RIGHTS, LANGUAGES, PUBLIC SIGNS, DAILY GESTURES,
THE RIGHT TO FEEL AT HOME.**

The coexistence of different ethnic groups, languages, cultures, religions and traditions on the same territory, in the same city, must be recognized and made visible. The members of different communities that live together must feel that they are "at home", that they are citizens, that they are accepted and rooted (or that they can plant roots). Bi-(or multi-)lingualism, the possibility to establish diverse

religious, cultural and linguistic institutions, the existence of specific structures and opportunities that put in evidence and give value to each ethnic group present, are important elements for a culture of togetherness. The more one will organize the coexistence of languages, cultures, religions, characteristic signs, the less one will have to deal with fights about the validity of locations or of territories for that or the other ethnic group: it is necessary to dilute all forms of ethnic exclusivism or integralism in a natural coexistence of multiform signs, sounds, smells and institutions.

Europe has learned the hard way to accept the presence of several confessions that can coexist on the same territory without trying to dominate on all the others or to expel each other in turn: now the same process must take place purposefully in relation to the multi-ethnic reality; coexisting among different ethnic groups on the same space, with appropriate individual and collective rights in order to guarantee equal dignity and freedom for all, must become the rule, not the exception.

7 RIGHTS AND GUARANTEES ARE ESSENTIAL, BUT THEY ARE NOT ENOUGH; ETHNOCENTRIC NORMS FAVOUR ETHNOCENTRIC BEHAVIOUR.

One must not believe that ethnic identity and inter-ethnic living together can be guaranteed above all by laws, institutions, structures and courts, if they are not deeply rooted among the people, and if they do not have a foundation in a widespread social consensus; but one must not underestimate for that matter the importance of a clear and reassuring normative framework, that guarantees to all the right to one's own identity (through linguistic, cultural, educational rights, means of information, etc.), to equal dignity (through the guarantee of full participation, against all discriminations), to necessary self-government, without any tendencies to annex in favour of one of the ethnic communities living together. It is especially important that situations of inter-ethnic coexistence benefit from a status of autonomy that pushes the local community (all of it, without any ethnic discrimination) to take its fate in its own hands, and fosters inter-ethnic cooperation, so as to develop a common territorial (and "Heimat") conscience: this can help to discourage attempts at resolving tensions and conflicts with far-fetched arguments on the territorial "status" (annexes, change in the borders, etc.). And one must not forget that laws and structures which are heavily ethnocentric (i.e., that are based on the continuous emphasis on ethnic belonging, on evident ethnic separation, etc.), inevitably lead to an escalation of conflicts and tensions, and to the generation or reinforcement of ethno-centric attitudes, whereas – on the contrary – laws and structures that are supportive of inter-ethnic cooperation, can encourage and strengthen choices of good living together.

8 OF THE IMPORTANCE OF MEDIATORS, BRIDGE BUILDERS, WALL JUMPERS AND FRONTIER EXPLORERS.

In each and every situation of inter-ethnic coexistence, one must deal, in the beginning, with a lack of mutual knowledge, relationships and familiarity. It is therefore very important that there exist people, groups, and institutions that situate themselves consciously at the border between the communities living together and cultivate intensively all manners of knowledge, dialogue and cooperation. The promotion of common events and moments of meeting and common action, does not appear spontaneously, but requires a stubborn and yet delicate work of awareness-building, mediation and familiarization, which must be developed with care and credibility. Next to the identity and to the more or less clear borders between the different ethnic aggregations, it is fundamental that someone, in such societies, be committed to the exploration and the overcoming of borders: this is an activity which in times of tension and conflict may seem like contraband, but which is decisive to soften rigidity, relativize borders, and favour inter-action.

Explosions of nationalism, chauvinism, racism, religious fanaticism, etc., are among the most disruptive factors of civil togetherness to be known (worse than social, ecological or economical tensions), and they have an impact on practically all dimensions of collective life: culture, economy, daily life, prejudices, habits, and of course politics and religion. There is thus a need for a strong capacity to face and dissolve ethnic conflicts. This means that in every ethnic community one needs to bring to the fore those people and forces that are capable of self-critique with regards to their own community: real “traitors of ethnic compactness”, who however must never transform themselves in defectors, if they want to keep their roots and remain credible. Precisely in the case of conflicts, it is essential to relativize and diminish the drives that lead the different ethnic communities to seek external support (protective powers, external interventions, etc.) and put in value the elements of common linkages to the territory.

9 WHAT ARE NEEDED ARE “BETRAYORS OF ETHNIC COMPACTNESS”, BUT NOT “DESSERTERS”. AND A VITAL CONDITION: TO BAN ALL FORMS OF VIOLENCE.

In a situation of inter-ethnic coexistence, it is rare that there are no tensions, no competition, no conflicts: unfortunately, conflictuality of ethnic, religious, national, or racial origin has an enormous power of involvement and mobilization and involves so many elements of collective emotionality, that it is difficult to

govern and bring back to reasonable solutions if it slips out of control: explosions of nationalism, chauvinism, racism, religious fanaticism, etc., are the most disruptive factors of civil cohabitation known (more than social or economic tensions), and involve practically all dimensions of community life: culture, economy, daily life, prejudices, habits, as well as politics or religion. One therefore needs a high capacity to deal with and dissolve ethnic conflictuality. This means that every ethnic community will need to give value within its ranks to the people and forces who are capable of exercising self-criticism, and criticism towards one's own community: real "betrayers of ethnic compactness", who however must never transform themselves in deserters, if they want to maintain their roots and remain credible. It is precisely in conflict situations that it is important to relativize and diminish the forces that push the different ethnic communities to seek exterior support (protecting powers, external interventions, etc.) and give value to the elements of common linkage to the territory.

One necessity emerges above all: to ban all forms of violence, to react with the maximum decision each time that the germ of ethnic violence appears, which – if it is tolerated – risks to trigger spirals that are really devastating and beyond control. In this case as well, laws and police are not enough, one needs a decisive social and moral repulsion, based on strong roots: a convinced and convincing "no" to violence.

10 THE PIONEER PLANTS OF A CULTURE OF TOGETHERNESS: MIXED INTER-ETHNIC GROUPS.

Mixed inter-ethnic groups (however small they may be) can have an extraordinary value in situations of tension, conflictuality or even simple coexistence. They can experiment on their own skin, and in what could be called a courageous pioneering laboratory, the problems, difficulties and opportunities of inter-ethnic living together. Inter-ethnic groups can have their own precious value and carry out their activities in the most diverse fields: from religion to politics, from sports to socializing in leisure time, from union work to cultural commitment. In any case, they will represent the most advanced point of experimenting living together, and therefore deserve total support from those who care for the art and culture of togetherness as the only realistic alternative to the reappearance of a generalized ethnocentric barbarianism.

Alexander Langer

Born in Sterzing/Vipiteno in South Tyrol on 22 February 1946. Journalist, translator, teacher, he collaborated since his youth with journals, associations, civil initiatives. From 1978 on he was elected for three legislatures of the Provincial Council of Bolzano.

In the 1980s, he is among the promoters of the Green political movement in Italy and Europe, which he sees as an innovative and transversal force among the traditional parties.

Elected to the European Parliament in 1989, he becomes president of the newly-formed Green Group. He is especially committed to a foreign policy of peace, for more just North-South and East-West relations, for the ecological conversion of society, economy and lifestyles. He undertakes official trips and missions to Israel, Brazil, Russia, Argentina, Albania, Egypt, Rumania and Bulgaria.

After the fall of the Wall of Berlin, he increasingly committed himself to contrast the rising demon of nationalisms. He supports the conciliation forces in the territories in ex-Yugoslavia. With the “Verona Forum”, he offers a table for dialogue to hundreds of militants of togetherness in Verona, Strasburg, Vienna, Brussels, Paris, Tuzla, Skopje and Zagreb.

On 26 June 1995, he is in Cannes with other European Parliamentarians, to deliver a dramatic appeal to the Heads of States and Governments: “Europe will die or be born again in Sarajevo”.

In 1981 and 1991, Alexander Langer refuses to adhere to the nominational census which reinforces the policy of ethnic division in his land. With this pretext, in May 1995, he is excluded without too much scandal from the candidature to Mayor of Bolzano.

He decides to take his life on 3 July 1995 at the age of 49.

He rests in the little cemetery of Telves/Telfes (BZ), next to his parents.

Association Tuzlanska Amica, Tuzla (BiH)

Launched in 1992, it is recognized as a non-governmental organization since 1996, first in the territory of the Tuzla County and then at national level in the whole Bosnia and Herzegovina.

Its headquarter is based in the City of Tuzla, but it offers psychological assistance and health support, thanks to the activity of some multi-tasking mobile teams, being that way able to reach even isolated communities.

There are approximately 900 children benefitting from child sponsorship, thanks to the financial and other forms of support from several Italian associations.

It is directed by the neuropsychiatrist Irfanka Pašagić, who is also a refugee from Srebrenica and winner of the 2005 Alexander Langer Prize.

Tuzlanska Amica

Hasana Kikica 1 – Tuzla (BiH)

Tel./Fax + 387 35 312 321

tz-amica@bih.net.ba

IBAN BA39 1321 0100 98753816 3090 182

Alexander Langer foundation

On the website www.alexanderlanger.org, one can read the numerous writings that Alexander Langer has sown during his intense encounter-filled life.

One can also find the description in several languages of the activities the Foundation carries out, the published books, the prizes given, the utopia of a Euro-Mediterranean brotherhood and of European civil peace corps. Since 2006, the Foundation has established a cooperation relation with the Association Tuzlanska Amica, to support the international network “Adopt Srebrenica”.

The Foundation is recognized by the Autonomous Province of Bolzano as a non-profit volunteer organization (Onlus)

Fondazione Alexander Langer Stiftung

via Bottai 5 Bindergasse – 39100 Bolzano Bozen (I)

C.F. 94069920216 St.Nr.

Tel./Fax. +39 0471 977691

info@alexanderlanger.org

Ristampa riveduta e corretta nel mese di maggio 2015

Fondazione
Alexander Langer
Stiftung